

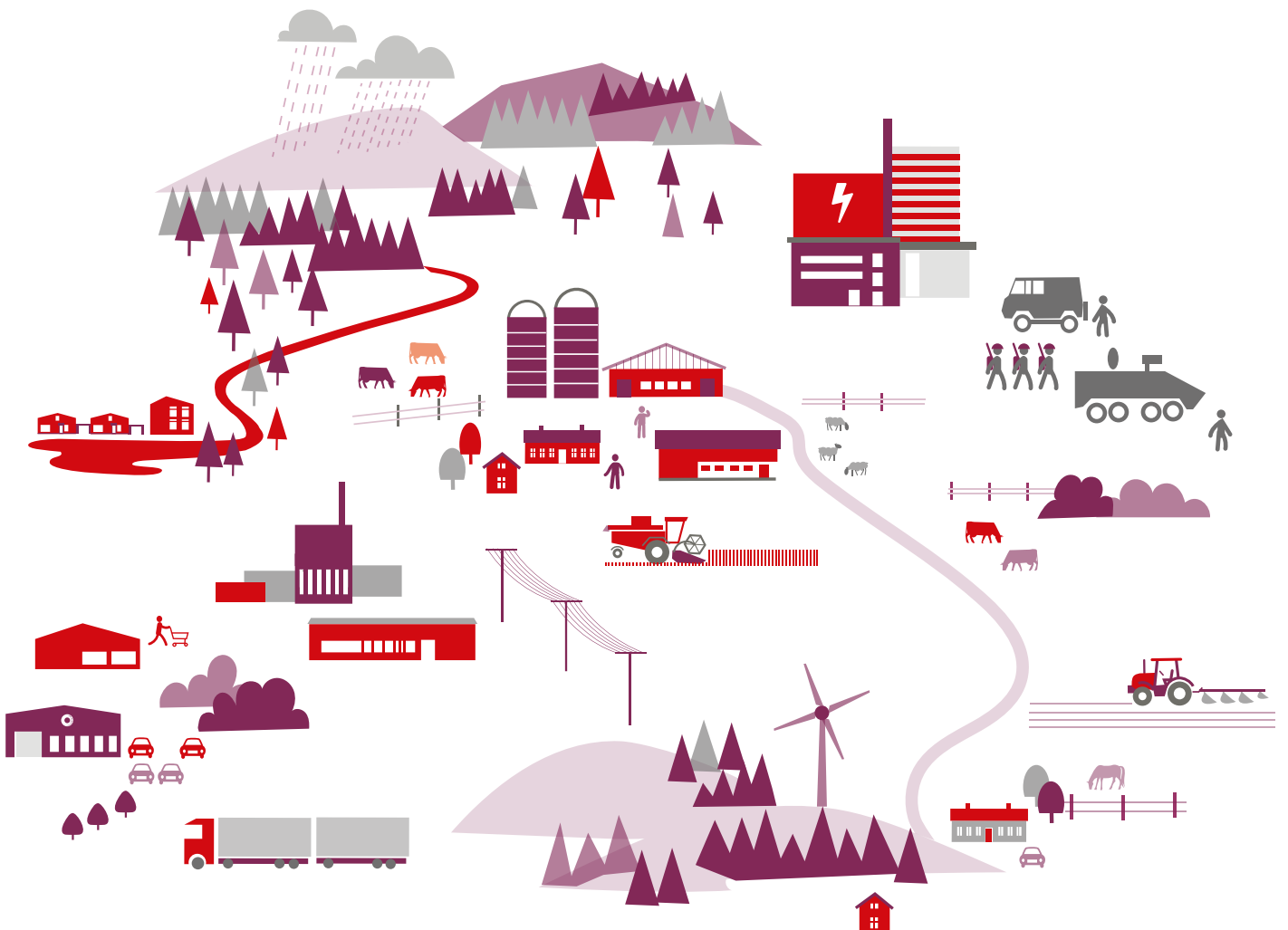

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

AVDELNINGEN FÖR KRISBEREDSKAP OCH CIVILT FÖRSVAR

Planering för försörjning av varor och tjänster

En vägledning till myndigheter för
höjd beredskap och krig

**Planering för försörjning av varor och tjänster -
En vägledning till myndigheter för höjd beredskap och krig**

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
Enhet: Avdelningen för krisberedskap och civilt försvar

Produktion: Advant

Publikationsnummer: MSB1765 - maj 2021
ISBN: 978-91-7927-145-9

Sammanfattning

Den här vägledningen handlar om hur ansvariga myndigheter bör planera i fredstid för försörjningen av varor och tjänster vid höjd beredskap och krig.

Involvera företag i arbetet med försörjningsberedskap

Ett viktigt steg i att utveckla Sveriges försörjningsberedskap är att involvera företag mer i arbetet. I dagens samhälle är det ofta just företag som äger och ansvarar för många viktiga samhällsfunktioner, till exempel inom produktion och transport. Därmed är företag mycket viktiga för totalförsvaret i stort och för den svenska försörjningsberedskapen.

En planeringsmetod för säkrare tillgång till varor och tjänster

Kärnan i vägledningen är en metod som myndigheter kan följa när de planerar tillsammans med företag. Metoden består av sex steg:

1. Beskriv behoven.
2. Utvärdera beredskapsåtgärder.
3. Förbered företagsdialog.
4. Genomför företagsdialog.
5. Välj beredskapsåtgärder.
6. Följ upp.

Planeringen kan mynna ut i olika typer av förberedelser, till exempel att resurser ska fördelas eller prioriteras på ett visst sätt eller överenskommelser om att företag ska framställa eller lagra vissa varor eller komponenter.

Råd om beredskapsåtgärder och robust försörjning

Både vägledningen och metoden för planering är tänkta att användas av de statliga myndigheter som har särskilt ansvar inför och vid höjd beredskap. Innehållet är dock användbart för fler, till exempel andra myndigheter, regioner och kommuner.

Innehåll

Sammanfattning	3
Involvera företag i arbetet med försörjningsberedskap	3
En planeringsmetod för säkrare tillgång till varor och tjänster ...	3
Råd om beredskapsåtgärder och robust försörjning	3
Introduktion	7
Vägledningens syfte, målgrupp och avgränsningar	7
Försörjningsberedskap – vad är det?	9
MSB:s roll i planeringen för försörjning av varor och tjänster ...	11
Viktiga utgångspunkter som metoden för planering bygger på	11
1. Beskriv behov	14
Myndighetens behov respektive behov för att nå det civila försvarets mål	15
Använd inriktningen för totalförsvaret	16
Använd risk- och sårbarhetsanalyser	16
Bedöm leveransbehov och tillgänglighet	17
Bedöm hur sårbar leveransen är	18
2. Utvärdera beredskapsåtgärder	20
Välj beredskapsåtgärder	21
3. Förbered företagsdialog	26
Ta ställning till informationsdelningen	27
Säkerställ säker samverkan	28
Bedöm företaget	30
Ta reda på om det finns annan planering för företaget	30
Vissa möjligheter till ekonomisk ersättning för medverkan i beredskapsplaneringen	32
Praktiska förberedelser inför mötet	33
4. Genomför företagsdialog	36
Identifiera och utvärdera åtgärder gemensamt	39
Dokumentera dialogen	40

5. Välj beredskapsåtgärder	42
Justera avtal	43
Upphandla för att möta behoven	43
Förbered för förfogande	44
Dämpa förbrukningen	45
Förbered för ransonering	46
Företagsplanläggning – avtal mellan bevakningsansvariga myndigheter och företag	46
Dokumentera beredskapsåtgärderna och planeringen	47
6. Följ upp	49
Ta fram rutiner för uppföljning och dialog	50
BILAGA 1: Vissa konkurrensrättsliga och upphandlingsrättsliga aspekter på planering av försörjning av varor och tjänster _ _	52
BILAGA 2: Sekretessupplysning vid planering av försörjning av varor och tjänster _ _ _ _ _	56
BILAGA 3: Underlag för diskussion med företaget vid planering av försörjning av varor och tjänster _ _ _ _ _	59
BILAGA 4: Agenda för dialogmöte med företag vid planering av försörjning av varor och tjänster _ _ _ _ _	62
BILAGA 5: Dialogunderlag till företagets representant vid planering av försörjning av varor och tjänster _ _ _ _ _	64
BILAGA 6: Dokumentation av företagsdialog vid planering av försörjning av varor och tjänster _ _ _ _ _	66
BILAGA 7: Slutsatser kring vara och tjänst, försörjningsanalys och handlingsplan _ _ _ _ _	68

| **Introduktion**

Introduktion

Inom ramen för totalförvarsplaneringen är arbetet med att stärka försörjningsberedskapen en viktig del för att nå det civila försvarets mål. Där ingår bland annat att

- upprätthålla en nödvändig försörjning
- säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna
- bidra till det väpnade försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

För att den svenska försörjningsberedskapen ska utvecklas behöver företag involveras mer i arbetet med att trygga de viktigaste samhällsfunktionerna. Statliga myndigheter bör, i nära dialog med företag, bedöma vilka förberedelser som behövs för att säkerställa en rimlig beredskap som också tar vara på företagens förmågor.

Vägledningens syfte, målgrupp och avgränsningar

Vägledningen beskriver en framtida planeringsmetod för leverans av varor och tjänster vid höjd beredskap och krig. Fokus ligger på samverkan med företag.

Ska bidra till målet för det civila försvaret

Syftet med vägledningen är att bidra till målet för det civila försvaret, bland annat när det gäller att upprätthålla en nödvändig försörjning.¹ Vägledningen ökar också kunskaperna om hur försörjningen av en viss vara eller tjänst är nödvändig för att lösa uppgifter vid höjd beredskap och krig.

1. *Prop. 2020/21:30 Totalförsvaret 2021–2025.* I målet för det civila försvaret ingår att ha förmåga att värna om civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, upprätthålla en nödvändig försörjning, bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld, upprätthålla samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar och bidra till att stärka försvarsviljan, bidra till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred och med tillgängliga resurser bidra till förmåga att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

Riktat sig till bevakningsansvariga myndigheter i första hand

Vägledningen riktar sig i första hand till de statliga myndigheter som har särskilt ansvar inför och vid höjd beredskap, de så kallade bevakningsansvariga myndigheterna².

Innehållet i vägledningen ger samtidigt ökad kunskap också utanför målgruppen. Andra myndigheter, kommuner och regioner kan dels få information om de bevakningsansvariga myndigheternas arbete med att stärka försörjningen av vara eller tjänst, dels få tips om beredskapsåtgärder för en robust försörjning av varor eller tjänster.

Stöd i planeringen – inte exakta krav

Vägledningen är generell i sin utformning. Den omfattar alla typer av nödvändiga varor och tjänster, så att den ska kunna användas brett i arbetet med att planera det samlade beredskapsbehovet.

Olika myndigheter har olika behov och förutsättningar för planeringen, till exempel när det gäller uppdrag, organisatoriska aspekter, mandat inom ansvarsområdet, geografiskt läge och infrastruktur. Därför beskriver vägledningen inte några exakta krav på enskilda företags förmåga att leverera en vara eller tjänst under höjd beredskap eller krig. Den ger istället stöd i själva metoden, och pekar ut viktiga steg och frågor i arbetet.

Planering för kris eller krig?

Den metoden för planering som beskrivs i denna vägledning genomförs inom ramen för totalförsvarsarbetet. Planeringsarbetet ska kunna bidra till en robust försörjningsberedskap för höjd beredskap och krig.

När det gäller hotbilder är gränsdragningen mellan fred och krig inte lika skarp i praktiken som den är i den rättsliga regleringen. En fredstida kris eller hybridangrepp när det inte råder höjd beredskap ska i enlighet med ansvarsprincipen hanteras inom ramen för ordinarie fördelning av uppgifter och gällande lagstiftning.

Vid höjd beredskap träder dock flera av fullmaktslagarna i kraft, vilket ger fler möjligheter att agera. Dessa möjligheter bör förberedas redan i fredstid. Det ger bättre förutsättningar att uppnå den avsedda effekten.

Eftersom de beredskapsåtgärder som finns i fullmaktslagarna i huvudsak bara går att tillämpa vid höjd beredskap, går det inte att se dem som verktyg för att hantera fredstida kriser eller så kallade hybridhot.

Förutsättningarna för det förmågehöjande arbetet för kris och krig skiljer från förutsättningarna i fredstid, men planeringen för höjd beredskap bör så långt det går ske så att den också stärker samhällets förmåga att hantera svåra påfrestningar i fredstid.

2. Vilka de bevakningsansvariga myndigheterna är och vilka ansvar de har inför och vid höjd beredskap framgår av *förordning (2015:1053) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters ansvar vid höjd beredskap*.

Försörjningsberedskap – vad är det?

Det finns olika tolkningar av begreppet försörjningsberedskap. I den här vägledningen syftar försörjningsberedskap på förmågan att i ytterst krig förse befolkningen med de varor och tjänster som behövs för befolkningens överlevnad. Försörjningsberedskap är också förmågan att förse samhällsviktiga verksamheter, både civila och militära, med de varor och tjänster som behövs för deras funktionalitet.³

Arbetet med att skapa denna förmåga ska ses som en del av arbetet att stärka det civila försvaret. Det arbetet handlar i sin tur bland annat om att

- stärka förmågan att minska sårbarheter i viktiga samhällsfunktioner
- planera för en effektiv resurshantering som utgår från målet för det civila försvaret.

Företag är skyldiga att delta i planeringsarbetet

I målet för det civila försvaret ingår att ha förmåga ”att upprätthålla en nödvändig försörjning”.⁴ Samhällets försörjningsförmåga vilar på företagens fredstida förmåga att leverera varor och tjänster. Företag har därmed en central betydelse för totalförsvaret i stort, och inte minst för försörjningsberedskapen.

Företag och arbetsgivar- respektive arbetstagarorganisationer har en skyldighet att delta i planeringsarbetet. Det framgår av *lag (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen*. Där framgår också att företagen har en omfattande skyldighet att lämna uppgifter om verksamheten i alla sina delar.

I *förordning (1982:1005) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen* framgår vilka myndigheter som kan begära företags medverkan i enlighet med lagen.

Förutsättningar för arbetet med försörjningsberedskap

Planeringen för försörjning av varor eller tjänster utgår från vissa förutsättningar:

- lagar och förordningar som är relevanta för beredskapsplanering
- regeringens inriktning för en sammanhängande planering för totalförsvaret
- Försvarsmaktens och MSB:s gemensamma antaganden för totalförsvarsplaneringen.

3. Definitionen utgår från Totalförsvarets forskningsinstitutets rapport *Beredskapslagring, En kunskapsöversikt om beredskapslagring som ett verktyg för ökad försörjningsberedskap i Sverige*, FOI-R-4644--SE.

4. I regeringens proposition 2020/21:30 *Totalförsvaret 2021–2025* föreslår regeringen att målet för det civila försvaret bland annat ska vara att ha förmåga att upprätthålla en nödvändig försörjning.

Företagens roll i försörjningsberedskapen historiskt sett

I det tidigare totalförsvaret ingick staten överenskommelser om krigsleveranser med företag vars produktion av varor eller tjänster hade betydelse för totalförsvaret. Företagen valdes ut utifrån omfattande försörjningsanalyser som de ansvariga myndigheterna genomförde för att kartlägga tillgången till en stor mängd varor och tjänster. De beredskapsplanlagda företagen kallades K-företag.

Produktionsplaner för folkförsörjningen

De allra flesta av K-företagen, upp till 85–90 procent, producerade för folkförsörjningen. De skulle fortsätta bedriva sin produktion i krig. Det fanns inga bindande avtal om att någon skulle köpa varorna eller tjänsterna, utan man hade istället kommit överens på förhand om vad som bedömdes vara nödvändigt för folkförsörjningen vid kris och krig.

I samråd med företagen upprättade myndigheterna produktionsplaner, som bland annat innehöll produktionshastighet. Företagen genomförde personalplanläggning i samråd med länsarbetsnämnder och utifrån anvisningar från Arbetsmarknadsstyrelsen.

Planlagd krigsanskaffning

För ungefär 10–15 procent av K-företagen planlades så kallad krigsanskaffning av varor och tjänster som totalförsvarsmyndigheterna behövde för sina krigsuppgifter. Krigsanskaffning skedde efter antingen överenskommelse eller förfogande. Anskaffningen förbereddes i fred genom uttag eller krigsleveransplanläggning.

För varor som skulle tillverkas enligt behovsmyndigheternas särskilda behov tecknade man så kallade K-leveransbesked. För andra varor tecknade man överenskommelser om leverans från ett företags lager, eller från den allmänna produktionen. I vissa fall tryggade myndigheterna K-produktion för totalförsvaret genom att lagra maskiner och råvaror.

I beredskapslägen kunde K-företag räkna med stöd från myndigheterna i tilldelning av råvaror, energi, arbetskraft med mera för den planlagda försörjningsviktiga produktionen. De beredskapsplanlagda företagen registrerades i ett särskilt register.

MSB:s roll i planeringen för försörjning av varor och tjänster

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har ansvar för frågor kring krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvar. Det betyder att MSB har ett övergripande ansvar för inriktning och samordning av planeringen för krisberedskap och civilt försvar.

MSB hämtar in information och deltar i samråd

MSB:s övergripande ansvar innebär att myndigheten behöver ha en helhetsbild av planeringen för leverans av varor och tjänster. Därför behöver MSB få in information om hur arbetet fortskrider på såväl nationell som regional och lokal nivå, och om vilka beredskapsåtgärder som är vidtagna och planerade.

Andra myndigheter har skyldighet att samråda med MSB när det exempelvis gäller verksamhets- och produktionsplanering. Det framgår av *förordningen (1982:1005) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen*.

MSB stödjer aktörer

MSB ger också stöd till aktörer i arbetet med att bygga upp en försörjning av nödvändiga varor och tjänster. Stödet är både praktiskt och inriktande. Framtagandet av denna vägledning är en del i ett sådant stöd.

Viktiga utgångspunkter som metoden för planering bygger på

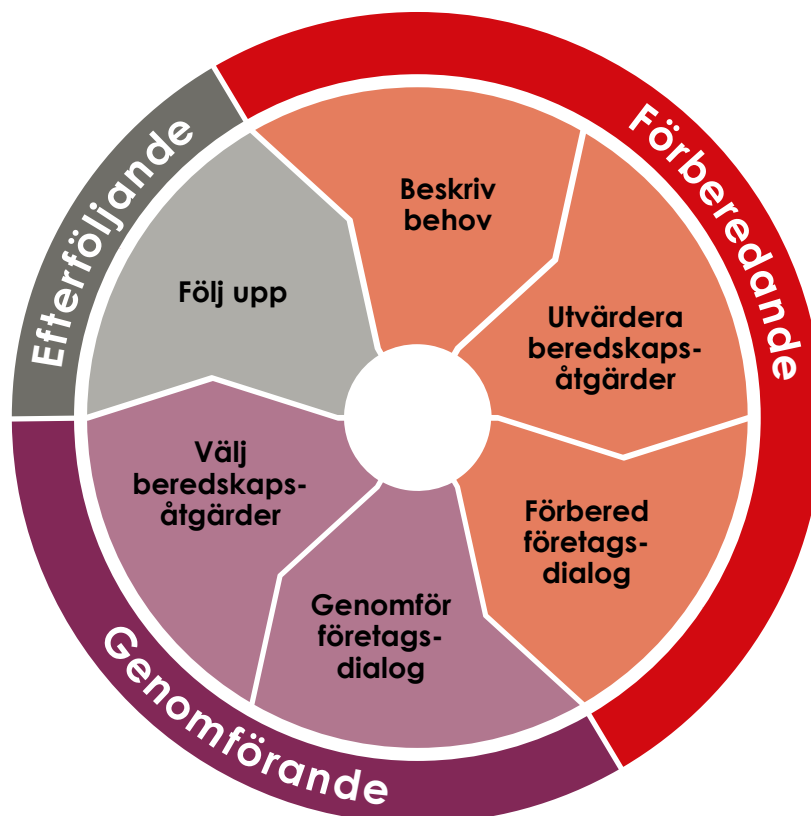
Planeringen för försörjning av varor och tjänster sker ur två perspektiv. Det ena perspektivet handlar om försörjning av varor och tjänster som en myndighet behöver för att upprätthålla den samhällsviktiga verksamhet som myndigheten ansvarar för.

Det andra perspektivet handlar om leverans av varor och tjänster som syftar till att nå målet för det civila försvaret, exempelvis att upprätthålla en nödvändig försörjning, att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna eller att bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig. I detta fall handlar det om att också vid påfrestningar säkerställa tillgången till varor och tjänster som behövs för att uppnå det civila försvarets mål.

Beredskapsåtgärder utifrån behovs- och försörjningsanalys

Planeringsmetoden i den här vägledningen omfattar en behovs- och försörjningsanalys. Analysen klarlägger såväl resurser som behov och bör användas för att överväga lämpliga beredskapsåtgärder.

Metoden har sex steg som tillsammans bildar ett cirkulärt förlopp, som **Figur 1** visar.

Figur 1. Översiktsbild av planeringsarbetet. Källa: MSB.

För att förenkla den arbetsmetod som beskrivs i denna vägledning har MSB tagit fram en tillhörande lathund.

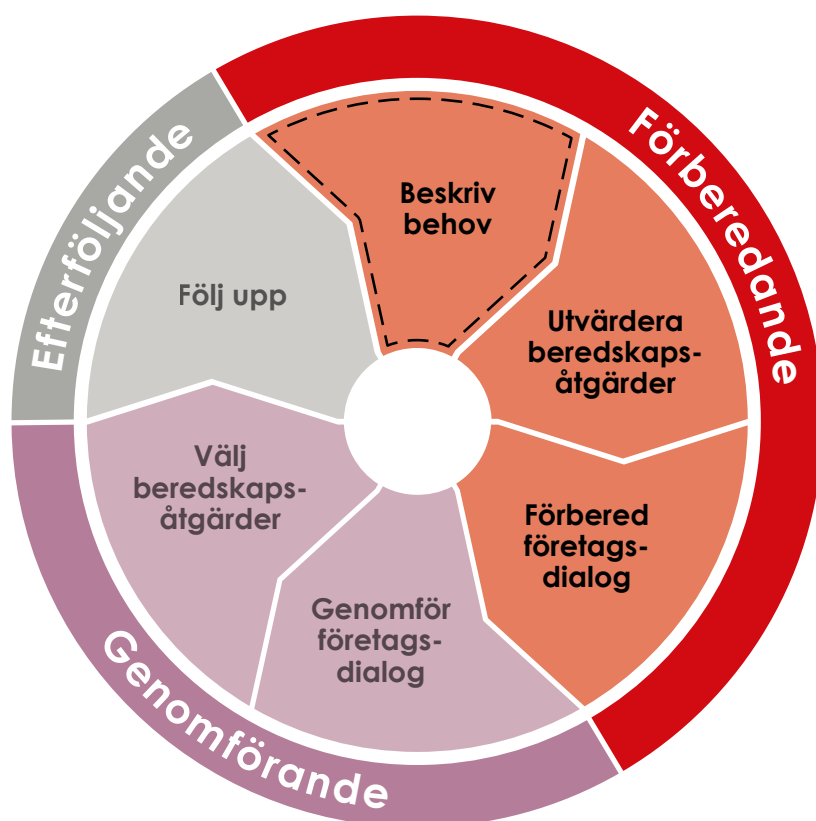
Lathunden ger stöd till dig och dina kollegor i ert arbete med att planera för försörjningen av varor och tjänster vid höjd beredskap och krig genom att kortfattat beskriva en metod i sex steg. Syftet är att ge en överblick över planeringen och de förutsättningar som påverkar arbetet.

Lathunden (MSB1767) finns att ladda ner på msb.se/forsorjningsberedskap

| 1. Beskriv behov

1. Beskriv behov

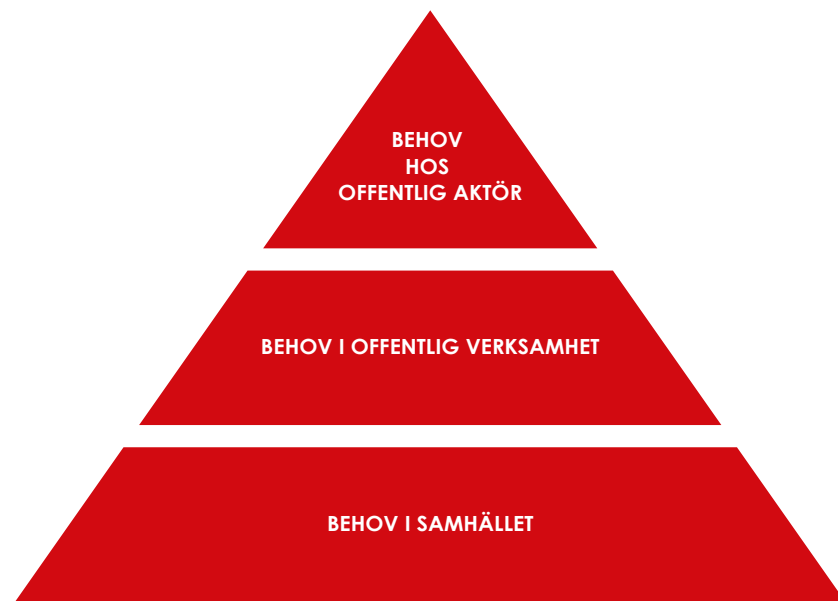
Det första steget i metoden är att beskriva behovet av en vara eller tjänst.

Myndighetens behov respektive behov för att nå det civila försvarets mål

Planeringen för försörjning av varor och tjänster bör beakta såväl den egna myndighetens behov av försörjning, som den försörjning av varor och tjänster som behövs hos andra aktörer samt i samhället i stort för att nå målet för civila försvaret, se **Figur 2** nedan.

Därför bör planeringen genomföras i samverkan med andra, både när behoven är bredare än behovet hos den egna myndigheten och när andra myndigheter, regioner eller kommuner är nödvändiga för att nå de uppsatta målen.

Figur 2. Behovspyramid. Källa MSB.

Behov bör utgå från planeringsantaganden

Behoven hos planerande myndigheter behöver baseras på de gemensamma planeringsantagandena för totalförsvaret. Utöver direkt styrning från regeringen, utgå i första hand från MSB:s och Försvarmaktens gemensamma planeringsantaganden vid bedömningen av hur nödvändig en vara eller tjänst är.

Koppla till myndighetens beredskapsplanering och resursbehov

Försörjningsplaneringen behöver grunda sig på två olika saker:

- myndighetens övergripande beredskapsplanering
- analysen av de resurser som myndigheten behöver för att både klara den egna verksamheten och för att inom det egna ansvarsområdet bidra till målet för det civila försvaret.

På så sätt skapas den helhet som behövs i planeringen för höjd beredskap.

I *Rätt person på rätt plats – Vägledning för myndigheters arbete med krigsorganisation och krigsplacering*⁵ finns skrivningar om att kartlägga planeringsförutsättningar och analysera ansvar under höjd beredskap. De är relevanta också inom försörjningsplaneringen.

Använd inriktningen för totalförsvaret

Inriktningen för en sammanhängande planering för totalförsvaret innehåller planeringsförutsättningar som de bevakningsansvariga myndigheterna ska utgå från. Inriktningen är en gemensam utgångspunkt för det nationella arbetet med totalförsvaret och civilt försvar.

De gemensamma planeringsantaganden som Försvarmakten och MSB tar fram kan komma att till exempel påverka kommuner olika, bland annat beroende på geografiskt läge. Planeringsantagandena behandlar också övergripande störningar och avbrott i elförsörjning, it, telekommunikationer, drivmedel, transporter med mera.

Använd risk- och sårbarhetsanalyser

Risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) kan vara underlag i det inledande arbetet med att klarlägga behov, tillgångar och vilka beredskapsåtgärder som måste vidtas.

Länsstyrelser, övriga statliga myndigheter, regioner och kommuner genomför och redovisar regelbundet risk- och sårbarhetsanalyser för sin verksamhet och sina ansvarsområden⁶. I det arbetet identifierar de bland annat samhällsviktig verksamhet och verksamhetens kritiska beroenden. De redovisar också hot, risker och sårbarheter som är kopplade till den samhällsviktiga verksamheten. För statliga myndigheter ska analysen även inkludera även situationer med höjd beredskap och Försvarmaktens försvarsplanering.⁷

Fördjupa analysen med närliggande kunskap och erfarenheter

Arbetet med att identifiera samhällsviktig verksamhet och dess beroenden av varor och tjänster kan behöva fördjupas genom andra analyser, utredningar, forskning och rapporter inom det egna området när det gäller försörjning. Myndigheten bör också ta hänsyn till erfarenheter från pågående eller tidigare allvarliga händelser och kriser.

Risk- och sårbarhetsanalys

Beakta två perspektiv vid risk- och sårbarhetsanalys:

- Identifiera företag som kan behövas för att tillgodose offentliga aktörens behov av varor och tjänster.
- Identifiera företag som kan behöva vidare dialog med för att tillgodose det behov som finns inom ramen för offentliga aktörens ansvarsområde.

5. MSB, MSB1183. MSB har också tagit fram *Rätt person på rätt plats*-vägledningar för kommuners och regioners arbete med krigsorganisation och krigsplacering (MSB1400, MSB1401).

6. *Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap*, § 8.

7. MSB, *Vägledning till statliga myndigheters RSA-redovisning 2020: Utifrån Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om statliga myndigheters risk- och sårbarhetsanalyser* (MSBFS 2016:7), MSB1457.

Undersök förutsättningarna för att förverkliga åtgärder

Skapa en grundläggande förståelse för förutsättningarna för att kunna förverkliga olika åtgärder inom myndighetens ansvarsområde. Prioriteringen av tillgängliga resurser kan utgå från en mängd faktorer. Två grundläggande dimensioner är dels en uppskattning av hur stort behovet är av varan eller tjänsten, dels hur sårbar leveransen är. Nästa avsnitt beskriver grunddragen i en sådan bedömning.

Bedöm leveransbehov och tillgänglighet

När myndigheten har identifierat behovet av att fördjupa bedömningen av en vara eller tjänst behöver ni resonera kring kraven på hur säkra leveranserna av varan eller tjänsten behöver vara under höjd beredskap eller krig. Utgå från leveransbehov och tillgänglighet för att skapa en bild av hur tillgången behöver dimensioneras.

- **Leveransbehov** motsvarar det förväntade behovet av en vara eller tjänst.
- **Tillgänglighet** motsvarar ledtiden för leverans av en vara eller tjänst.

Tabellerna nedan visar exempel på hur myndigheten kan arbeta med klassificeringen.

Tabell 1. Klassificering av leveransbehov

Ökat leveransbehov	Leverans av varan eller tjänsten behövs i en större omfattning än normalt.
Normalt leveransbehov	Leverans av varan eller tjänsten behövs i samma omfattning som i fredstid.
Begränsat leveransbehov	Leverans av varan eller tjänsten behövs i begränsad omfattning.

Tabell 2. Klassificering av tillgänglighet

Kritisk tillgänglighet	Varan eller tjänsten behöver alltid finnas tillgänglig eller kunna levereras inom några dagar till en vecka.
Hög tillgänglighet	Leverans av varan eller tjänsten behöver ske inom en månad.
Låg tillgänglighet	Leverans av varan eller tjänsten behöver ske inom 3 månader.

Bedöm hur sårbar leveransen är

Vidare behöver myndigheten undersöka sårbarheter i försörjningsflöden. Det gäller också sårbarheter som har konstaterats eller uppmärksamrats under normala förhållanden.

Sårbarheter kan till exempel vara komplexa leveranskedjor, kritiska beroenden av insatsvaror och komponenter samt beroende av en fungerande utrikeshandel. Ett annat exempel på sårbarhet är hur många leverantörer av varan eller tjänsten som finns, det vill säga om leveransen är beroende av ett enda eller mycket få företag. Beroenden av immateriella tillgångar (kunskap om produktionsmetoder, specifikationer eller andra kritiska informationstillgångar) som inte finns i landet kan också vara en sårbarhet.

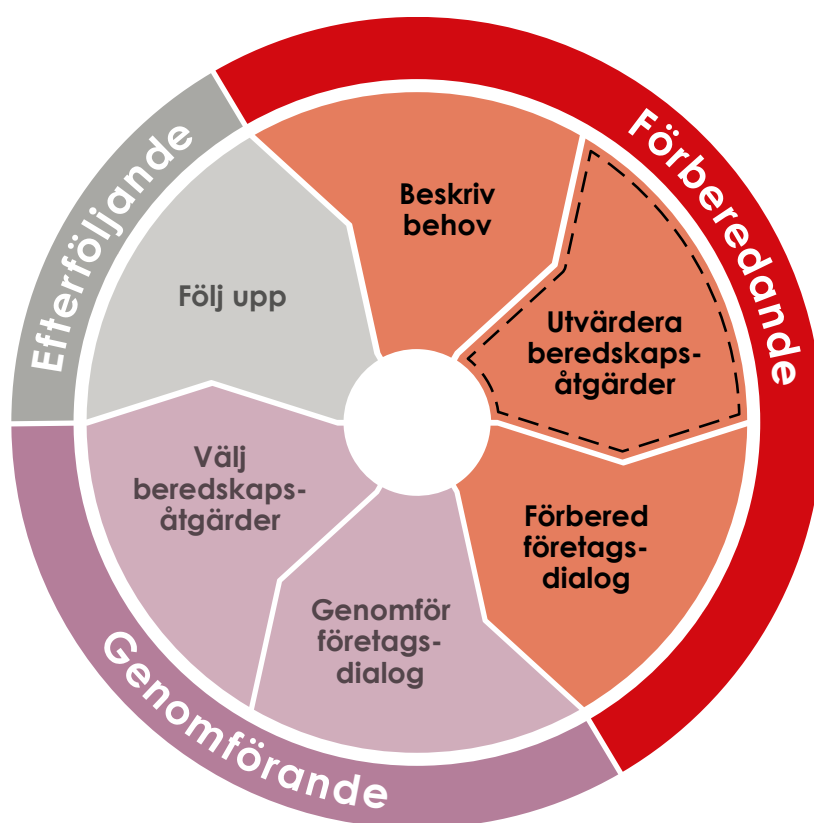
Även om det går att göra en relativt god bedömning av behovet av en vara eller tjänst behövs ändå en dialog med företag eller branschorganisationer för att förstå branschens sårbarheter bättre.

2. Utvärdera beredskaps- åtgärder

2. Utvärdera beredskapsåtgärder

Nästa steg i metoden är att utvärdera alternativen för att stärka tillgången till varan eller tjänsten. Vilka beredskapsåtgärder som är aktuella för att lösa försörjningsbehoven skiljer sig åt från fall till fall.

Utgå från scenarier

Utifrån behoven och dimensioneringen går det att använda ett urval av scenarier som ett stöd i planeringen och för att analysera situationen vidare. Ett scenario är en möjlighet att konkretisera en tänkt utveckling av en händelsekedja. Scenarier kan också användas för att få en antydning om den framtida dimensioneringen eller för att formulera en ambitionsnivå.

Scenarier för försörjningsberedskap behöver i de flesta fall bearbetas för att spegla det aktuella sammanhanget. Utformningen och omfattningen behöver anpassas efter vad de ska användas till. I vägledningen *Att använda scenarier i planering för civilt försvar*⁸ finns stöd i hur man kan arbeta med scenarioplanering.

Scenarier, som är tillgängliga för alla, kan vara ett sätt att balansera konkurrensneutraliteten och minska risken för att företagen får otillbörliga fördelar. Det är den planerande myndigheten själv som analyserar och avgör om företagen ska delges mer specifika uppgifter.

Scenariopaket för totalförsvarsplanering

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har på uppdrag av MSB tagit fram *Scenarier till stöd för planeringen av försörjningsberedskapen. Med exempel på beredskapsåtgärder*.⁹ Scenariopaketet ska underlätta resonemangen om vilka krav på leveransbehov och tillgänglighet som kan behöva ställas på det enskilda företaget.

Det scenario, eller den kombination av scenarier, som myndigheten väljer är en del av det underlag som företaget behöver få inför företagsdialogen. Syftet är att företaget ska kunna förbereda en konsekvensanalys utifrån scenariot och utifrån generiska krav som tydliggör planeringsförutsättningarna. Vidare ska valet av scenario göra det lättare att utvärdera vilka åtgärder som kan behövas för att säkra tillgången till varan eller tjänsten.

Välj beredskapsåtgärder

Det finns flera olika beredskapsåtgärder som kan användas för att stärka tillgången till en viss vara eller tjänst. Några åtgärder går att använda för att hantera en fredstida kris, andra går att tillämpa först vid höjd beredskap. Eftersom förutsättningarna för försörjning varierar behöver den planerande myndigheten överväga en rad åtgärder, var för sig eller i kombination, för att bygga upp försörjningen av totalförsvaret.

Åtgärder vid höjd beredskap

Vid höjd beredskap finns tillgång till kompletterande åtgärder genom de styrmedel som finns i de så kallade fullmaktslagarna. Fullmaktslagarna kan i huvudsak inte användas för att hantera fredstida kriser. För att de ska ge full effekt när de kommer i tillämpning behöver dock användandet av dem förberedas i fredstid. Därför finns de med som möjliga beredskapsåtgärder vid planeringen av leverans av varor och tjänster vid höjd beredskap.

8. Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI-R--4434--SE.

9. Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI-R--5144--SE.

Utgå från prioritering och planer

Vilka beredskapsåtgärder myndigheten väljer för att stärka tillgången av en viss vara eller tjänst beror dels på prioriteringen, dels på andra uppgjorda planer i beredskapsarbetet. Ta också hänsyn till de kompetenser som kan finnas hos frivilliga försvarsorganisationer och som kan vara värdefulla för att säkerställa försörjningen. MSB har ett särskilt stödmaterial för samverkan med frivilliga.¹⁰

Företagsplanläggning – för bevakningsansvariga myndigheter

Företagsplanläggning är en särskild planeringsåtgärd som bara är tillgänglig för bevakningsansvariga myndigheter enligt förordningen om förberedelser för leverans av varor och tjänster.¹¹ På sida 46 finns en längre beskrivning av företagsplanläggning.

Samverkan med företag får inte leda till otillåtna samarbeten

Sveriges medlemskap i EU medför vissa regler för hur staten kan agera på en marknad. Det gäller inte minst vid upphandling och statsstöd. När myndigheterna har analyserat och beskrivit samhällets behov och den förmåga som behöver finnas i det civila försvaret behöver de i huvudsak lösa detta med konkurrensutsatt upphandling, om de vill ha avtal om leverans av varor eller tjänster.

Konkurrensrätten och reglerna om upphandling innebär att myndigheterna behöver se till att samverkan med företag inte leder till otillåtna samarbeten eller otillåten samordning mellan konkurrenter. Samverkan får inte heller leda till att företag får fördelar i framtida upphandlingar.

Exempel på beredskapsåtgärder som kan bli aktuella

Inför mötet med företag är det viktigt att på ett generellt plan diskutera vilka beredskapsåtgärder som kan bli aktuella för att öka försörjningsberedskapen.

Nedan finns exempel på olika åtgärder och tips på vilka planeringsåtgärder som kan genomföras. Tabellen kommenterar också några rättsliga förutsättningar kortfattat.

10. Information och resurser till stöd för aktörer som vill samverka med frivilliga finns på MSB:s webbplats [msb.se](https://www.msb.se)

11. *Förordning (1992:390) om förberedelser för leverans av varor och tjänster*. Enligt § 2 ska bevakningsansvariga myndigheter träffa avtal med företag för att tillförsäkra sig leverans av varor och tjänster som är viktiga för totalförsvaret. Vilka de bevakningsansvariga myndigheterna är framgår av *förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap*.

Tabell 3. Exempel på åtgärd: Omfördela och mäkla resurser

Lösningar för att hantera brist på en vara eller tjänst	Rättsliga förutsättningar och mandat	Vilka förberedelser kan behövas?
<p><i>Omfördela eller mäkla resurser mellan aktörer</i></p> <p>En myndighet omfördelar varor t.ex. mellan olika kommuner eller regioner, eller mäklar resurser mellan olika aktörer utifrån behov och tillgång.</p>	<p>Att omfördela resurser går normalt sett bara att göra med egna resurser. Men omfördelning kan också ske genom avtal. Om omfördelning ska ske genom tvång krävs särskilt lagstöd, t.ex. via ransoneringslagen eller förfogandelagen.</p> <p>Att mäkla resurser innebär att myndigheten på frivillig grund verkar för en fördelning av varor. Ersättningen regleras mellan säljare och köpare.</p>	<p>Identifiera viktiga resurser och aktörer inom olika sektorer. Skaffa kunskap om olika produkters användning i andra sektorer.</p> <p>Ta fram principer för hur resurserna ska fördelas. Ställ eventuellt krav på produktions- och lagervolymer för att förhindra brister.</p> <p>Skaffa förutsättningar för att hantera säkerhets- och kvalitetsaspekter om varorna omfattar t.ex. läkemedel eller kemikalier.</p>

Tabell 4. Exempel på åtgärd: Öka volymer eller lager hos företag

Lösningar för att hantera brist på en vara eller tjänst	Rättsliga förutsättningar och mandat	Vilka förberedelser kan behövas?
<p><i>Upphandla ökade volymer eller lager</i></p> <p>Staten kan i upphandling ställa krav på leverantörens volym- och lagerkapacitet. Lösningen kan också omfatta skattetekniska lättnader (t.ex. genom att undanta tillgångsvärdet för lager vid beskattning), räntefria lån från staten för företagens lagerhållning, eller subvention av inköp av lagervaror (industrin löser ut omsättningslager).</p>	<p>Det finns i princip tre rättsliga verktyg för att skapa en ökad lagring: (i) särskild tvingande lagstiftning, (ii) upphandling och (iii) förfogande genom ransoneringslagen eller förfogandelagen. Vilken eller vilka principer som är lämplig att använda beror på vad som ska lagras, i vilken omfattning och hur marknadsförhållandena och tidsaspekterna ser ut.</p>	<p>Om olika samhällssektorer upphandlar större volymer utan att synkronisera kan vissa aktörer drabbas av akut brist.</p> <p>Upphandling av större volymer kan genomföras av en myndighet med behov, men kräver förmodligen i flera fall tilläggsuppdrag och ny finansiering från regeringen.</p>
<p><i>Stödja omställning av produktion genom att garantera volymer eller ge investeringsstöd</i></p> <p>För att säkerställa inhemsk produktion kan staten upphandla eller på annat sätt ge garantier för en viss volym av en vara eller tjänst.</p>	<p>Det krävs en vanlig konkurrensutsatt upphandling innan det går att ingå avtal om att upphandla en viss volym som finansierar en omställning av produktionen eller produktionsökning.</p> <p>Ett annat sätt att stödja omställning är att staten finansierar de investeringar som är nödvändiga för att ett företag ska kunna ställa om sin produktion. Om stödet ges i form av bidrag, lån eller garantier innebär det troligen ett statsstöd. Då behöver myndigheten särskilda bemyndiganden, och stödet måste uppfylla EU:s statsstödsregler.</p>	<p>Skaffa kunskap om företag som har förmåga att ställa om till att producera kritiska varor. Skaffa också kunskap om vilka ledtider för omställning som gäller och vilka regulatoriska krav som finns (t.ex. för att godkänna produkter).</p>

Tabell 5. Exempel på åtgärd: Statlig produktion och statliga lager

Lösningar för att hantera brist på en vara eller tjänst	Rättsliga förutsättningar och mandat	Vilka förberedelser kan behövas?
<p><i>Skapa egen lagerhållning hos offentliga aktörer</i></p> <p>Åtgärden kan vara särskilt lämplig för varor med ett stort behov av import av komponenter och insatsprodukter (t.ex. läkemedel).</p>	<p>Införskaffandet av varor sker primärt enligt upphandlingslagstiftningen.</p> <p>Om staten ska använda sina lager för att stödja näringslivet kan de rättsliga förutsättningarna behöva ses över särskilt, bland annat utifrån konkurrensreglerna och EU:s regler för statsstöd.</p>	<p>För en statlig lagerhållning krävs en etablerad systematik som är centralt sammanhållen med lageransvar, drift och en förvaltning som kan fördelas på olika statliga aktörer.</p> <p>Lager vid sidan av marknaden kräver oftast regelbundet utbyte eller omsättning. Om lager ska öppnas måste det finnas förutsättningar för avrop och logistik.</p>
<p><i>Producera statliga varor och tjänster utifrån befintliga bolag och institutioner</i></p> <p>Åtgärden kan vara aktuell när det av marknads-mässiga skäl inte finns företag som kan producera vissa varor. Den kan också vara aktuell när verksamheten är mycket säkerhetskänslig.</p>	<p>När det gäller statlig produktion och statliga lager är det skillnad mellan offentliga aktörer och statligt ägda bolag. Statliga bolag lyder under aktiebolagslagen, men det bör vara möjligt för regeringen att utöva viss ägarstyrning och ge direktiv om att ett bolag t.ex. ska rikta in sig på nya produkter eller marknader.</p> <p>Vissa offentliga aktörer kan eventuellt producera nya varor och tjänster inom sina ordinarie uppdrag, om de redan i vanliga fall har till uppgift att producera och tillhandahålla varor eller tjänster för andra.</p>	<p>Kartlägg den produktion som skulle kunna genomföras inom statens myndigheter samt statliga hel- och delägda bolag.</p>

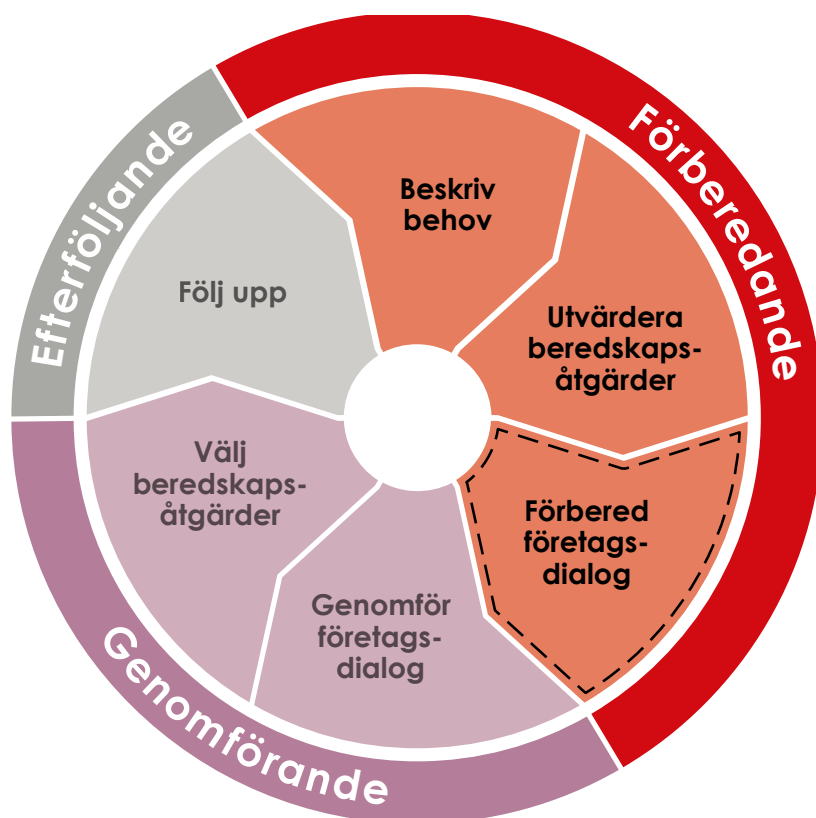
Tabell 6. Exempel på åtgärd: Reglering

Lösningar för att hantera brist på en vara eller tjänst	Rättsliga förutsättningar och mandat	Vilka förberedelser kan behövas?
<p><i>Ransonera en viss vara, varugrupp eller komponent</i></p> <p>Ransoneringslagen kan användas för att bättre allokera resurser i samhället. Att minska behovet av en vara är ett sätt att "förlänga förråden" eller säkerställa att samhällsviktig verksamhet har tillgång till varan.</p> <p>Det går också att använda förfogandelagen för att påverka tillgången av en vara på marknaden. T.ex. kan företag tvingas att tillverka varan. Staten kan också ta kontroll över ett eller flera företags produktion.</p>	<p>Regeringen beslutar om tillämpningen av ransoneringslagen och kan ge myndigheterna mandat att tillämpa den inom olika områden. De åtgärder som är möjliga är sammanfattningsvis:</p> <p><i>Reglering av handel</i> – saluförbud och annan styrning av försäljning och köp av förnödenheter.</p> <p><i>Särskilda avgifter för utjämning av priser</i> – en så kallad "clearingavgift".</p> <p><i>Inlösen av förnödenheter.</i></p> <p><i>Förfogande</i> – långtgående möjligheter för staten att förfoga över såväl förnödenheter som produktionsmedel och transportmedel.</p>	<p>Staten behöver förbereda hanteringen av kostnader (kan bli betydande) för när marknads aktörer har rätt till inlösen av varor som omfattas av reglering, eller har rätt till marknads-mässig ersättning för varor som är föremål för förfogande.</p> <p>Det behövs också ett fungerande system med författningskrav och rutiner för att kunna ransonera t.ex. drivmedel.</p>

3. Förbered företagsdialog

3. Förbered företagsdialog

Metodens tredje steg är att förbereda den dialog som myndigheten ska ha med företag. Dialogens innehåll behöver anpassas utifrån upphandlings- och konkurrensreglerna. Det är också viktigt att ta hänsyn till informations säkerhetsperspektivet.

En förutsättning för att genomföra planeringsarbetet i dialog med företag är att ta ställning till och förbereda följande sex frågor:

- hur informationsdelningen ska gå till
- hur samverkan ska ske på ett säkert sätt
- vilken leveransförmåga och ekonomisk situation företaget har
- om det finns annan planering för företaget
- om det är aktuellt med ekonomisk ersättning till företaget
- vilka praktiska förberedelser som behövs inför dialogen.

Lagstiftning inom området informationsdelning

Den nya säkerhetskyddslagen (2018:585) gäller all verksamhet som bedriver säkerhets-känslig verksamhet, oavsett om verksamheten är offentlig eller enskild. Den gamla lagen omfattade bara offentlig verksamhet.

NIS-direktivet, direktivet om nätverk- och informationssäkerhet, ställer krav på säkerhet i nätverk och informationssystem. I Sverige har NIS-direktivet införts genom lag (2018:1174) om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster, och genom den tillhörande förordningen (2018:11175) samt myndighetsföreskrifter.

NIS-direktivet fastställer också åtgärder för att uppnå en hög gemensam nivå på säkerhet. Syftet är att förbättra den inre marknads funktion. NIS-regleringen ställer krav på att leverantörer av specifika samhällsviktiga tjänster arbetar systematiskt och riskbaserat med sin informationssäkerhet. Leverantörer ska också rapportera de incidenter som inträffar till MSB. Särskilt utpekade tillsynsmyndigheter kontrollerar att reglerna efterlevs. I MSB:s föreskrifter MSBFS 2018:7 finns information om vilka samhällsviktiga tjänster som berörs.

Ta ställning till informationsdelningen

För att samverkan ska leda till önskad effekt behöver myndigheten och företaget kunna dela information med varandra. Ur informations-säkerhetsperspektiv innebär det att det krävs en bedömning av vilken information som kan delas, vad som behöver delas och hur informationen kan skyddas.

Företagshemligheter och företagets kontroll över sin information

Alla företag har någon form av företagsspecifik information. Det kan handla om allt från marknadsstrategier till nya innovationer. Sådan information har ofta avgörande betydelse för företagen och ska behandlas därefter.

Ur företagets synvinkel är information som kategoriseras som företagshemligheter central. Ofta är företagshemligheter av sådan betydelse att den medför att företagen får ett försprång i konkurrensen. En sammanställning av uppgifter som i sig inte är hemliga kan också vara företagshemligheter. Ett exempel på det är en ordnad sammanställning av kontaktuppgifter till kunder.

I och med detta är företagets kontroll över informationen en viktig fråga. Oro för offentlighetsprincipen kan göra företag tveksamma till att lämna ifrån sig känslig information till en myndighet. Metoden för planering kan innebära att företaget delar företagsspecifik information.

Sekretess går inte att garantera i förväg

Information kan bara sekretessbeläggas om det finns lagstöd för det. Det som omfattas av sekretess är uppgifter i en handling, och inte handlingen i sin helhet. Därför behöver den planerande myndigheten göra en informationssäkerhets- och säkerhetsbedömning. Offentlighetsprincipen är grundläggande för demokratin, med huvudregeln att allmänna handlingar generellt ska vara offentliga och lämnas ut på begäran. När dessa perspektiv möts uppkommer lätt problem, till exempel genom att företagen inte vill lämna information om den kan bli offentlig.

Företaget behöver få veta att det inte går att avgöra på förhand om uppgifter kommer att omfattas av sekretess vid ett eventuellt utlämnande.

Konkurrensrätten förbjuder samordning av priser, uppdelning av marknaden m.m.

Konkurrensrätten förbjuder avtal eller samordning mellan företag som innebär att de kommer överens om priser, rabatter, leveransvillkor eller om att dela upp marknaden mellan sig. Konkurrensrätten hindrar däremot inte att företag lämnar uppgifter till myndigheter när dessa begär in dem i samband med till exempel försörjningsplanering.

Om flera företag deltar i planeringsarbetet tillsammans finns däremot en risk att informationsutbytet leder till otillåten samordning.

Därför är det viktigt att både möten och informationsdelning sker på ett sätt som begränsar riskerna för detta. All informationsdelning – inklusive den som skapas vid ett flerpartsmöte – behöver ta hänsyn till sekretess och säkerhetsskydd. Olika företagssektorer kan också vara mindre lämpliga för gruppvisa dialoger. Vissa samordnade förfaranden som sker för att värna konsumenternas bästa kan vara tillåtna enligt konkurrenslagen.

I *lag (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen* finns en särskild sekretessbestämmelse som bland annat förbjuder de företagsrepresentanter som deltar i planeringsarbetet att obehörigt röja uppgifter om en enskilds affärs- eller driftförhållanden som de fått kännedom om. Sekretessbestämmelsen hindrar inte att företag lämnar uppgifter till varandra om den egna verksamheten, till exempel under samverkan med en myndighet. Därför är den sekretessen inget egentligt skydd mot att företagen agerar i strid mot konkurrensreglerna. Mer information om konkurrensrätten finns i **Bilaga 1**.

Upphandlingsreglerna kräver likvärdig behandling av leverantörer

Upphandlingsreglerna kräver att en upphandlande myndighet ska behandla leverantörerna på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt. Det betyder att inga tänkbara anbudsgivare får ges information som ger dem otillbörliga fördelar vid en konkurrensutsatt upphandling. Myndigheten behöver ordna planeringen så att de företag som deltar inte får sådan information av varandra eller av myndigheten.

Överväg i förväg vilken typ av upphandlingar som kan komma att göras senare i försörjningsberedskapssyfte, samt vilken typ av uppgifter som kan ge ett företag fördelar vid en konkurrensutsättning. Mer information om upphandlingsreglerna finns i **Bilaga 1**.

Statistik får inte leda till överträdelser av konkurrensrätten

Uppgifter som företag lämnar kan användas för att ta fram statistik. När den planerande myndigheten tar fram statistik och liknande analyser behöver ni se till att inte delge företagen statistik eller andra bearbetade uppgifter som kan leda till att företagen överträder konkurrensrätten, eller till att de får otillbörliga fördelar i framtida upphandlingar.

Säkerställ säker samverkan

Säker samverkan innebär att den information som delas med andra aktörer inte röjs till obehöriga. Information som delas i samverkan med andra behöver klassas utifrån vilket skyddsvärde den har. Det är också viktigt att använda de verktyg för skydd som motsvarar den klassning som myndigheten har gjort.

Säkra kommunikationsverktyg kan behövas

Möjligheten att dela känsliga och säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter med företag kan vara en förutsättning för en effektiv och säker planering. Därför kan företag i vissa fall behöva säkra kommunikationsverktyg. Vilka verktyg som är lämpliga i aktörsgemensam samverkan beror på graden av konfidentialitet.

Informationsägarna måste analysera sina förutsättningar var för sig

Respektive informationsägare måste i förväg ha analyserat sitt eget ansvar, sina samverkansbehov, vilken information som ska delas i samverkan och hur skyddsvärd den informationen är. Ta också ställning till hur ofta information ska delas, hur tidskritisk informationen är och vilken typ av information som ska delas (bild, text eller tal).

Välj ändamålsenlig lokal

Välj lokal utifrån vad ni förväntar er ska diskuteras, och hur känslig den informationen är. Stöd för att välja verktyg för säker och robust samverkan finns i Vägledning för säker och robust samverkan¹². Vägledningen omfattar hela spektrumet av information, från helt öppen till uppgifter som rör Sveriges säkerhet.

Genomför säkerhetsskyddsanalys

Inför varje dialog behöver den planerande myndigheten genomföra en säkerhetsskyddsanalys. Beroende på resultatet kan det behövas åtgärder för att stärka skyddet kring verksamheten. Informationsdelning behöver uppfylla de krav som följer av säkerhetsskyddslagen.

En grundläggande och central del i ett strukturerat och systematiskt säkerhetsskyddsarbete är en säkerhetsskyddsanalys. Att genomföra en säkerhetsskyddsanalys bidrar till att hålla säkerhetsaspekterna proportionerliga. Mer stöd finns i Säkerhetspolisens vägledningar om informationssäkerhet¹³ och säkerhetsskydd¹⁴, samt i MSB:s metodstöd för systematiskt informationssäkerhetsarbete¹⁵.

Vid upphandling finns en skyldighet att ingå säkerhetsskyddsavtal. Den skyldigheten kan komma att utvidgas framöver till att också omfatta också samverkan och samarbete.¹⁶

12. MSB, MSB1285.

13. Säkerhetspolisen, *Vägledning i säkerhetsskydd – Informationssäkerhet*, www.sakerhetspolisen.se.

14. Säkerhetspolisen, *Vägledning i säkerhetsskydd – Säkerhetsskyddsanalys*, www.sakerhetspolisen.se.

15. Se www.informationssakerhet.se.

16. Mer information om säkerhetsskyddsavtal finns i utredningsbetänkandet *Kompletteringar till den nya säkerhetsskyddslagen*, SOU 2018:82. En möjlig framtida förändring är att det bör finnas en skyldighet att kräva säkerhetsskyddsavtal när en verksamhetsutövare enligt säkerhetsskyddslagen avser att genomföra en upphandling, ingå ett visst avtal eller inleda annan form av samverkan eller samarbete med en utomstående part.

Bedöm företaget

Gör en samlad bedömning av det eller de företag som ska bjudas in till dialog. Hämta in information från företaget självt eller från andra källor, som exempelvis en kreditupplysningstjänst, Bolagsverket, andra öppna källor eller i vissa fall Säkerhetspolisen.

Bedöm den faktiska förmågan att leverera

För att analysera om företaget kan upprätthålla verksamheten och leverera varor och tjänster enligt behoven, behöver myndigheten göra en realistisk bedömning av den faktiska förmågan att leverera. Faktisk förmåga att leverera kan inkludera värdekedjor som rör företaget, och branschen som företaget ingår i.

Företag kan också påverkas av tredje part genom begränsning av råvaror eller insatsprodukter, eller genom att företagets värdekedjor kan påverkas av andra staters exportlagstiftning. För att få mer kunskap inom området, ta stöd av andra expertmyndigheter och branschorganisationer.

Granska företagets ekonomiska situation och ägarförhållanden

Det är också viktigt att titta närmare på företagets ekonomiska situation. Den ekonomiska bedömningen kan till exempel omfatta mått på soliditet, likviditet och lönsamhet beroende på behov och situation.

Ett annat alternativ är att göra en standardiserad kreditupplysning, eller en djupare granskning. Ett företag med lågt kreditbetyg eller inget kreditbetyg alls (som för till exempel utländska eller nybildade företag) kan ändå bedömas som ekonomiskt stabilt om företaget kan visa detta på annat sätt, eller lämna en godtagbar förklaring till kreditbetyget.

Bedöm även ägarsituationen, det vill säga beskrivningen av företagets ägarförhållanden. Ofta ingår bolag i en större koncern. Då kan hela koncernstrukturen behöva kartläggas. Utländska ägare, helt eller delvis, betyder inte att det är omöjligt att ha en planeringsdialog, men det kan påverka vilken typ av information som går att dela med hänsyn till säkerhetsskyddslagen.

Ta reda på om det finns annan planering för företaget

Något som kan påverka om ett företag ska delta i planeringen eller inte är om det redan finns annan relaterad planering för företaget.

Några exempel på information att ta hänsyn till är

- om byggnader m.m. är skyddsobjekt
- om det är aktuellt med uttag av egendom för totalförsvarets behov
- om företaget ligger i eller nära ett riksintresse
- om företaget redan har planeringsdialog med en annan offentlig aktör.

Skyddsobjekt

Vissa samhällsviktiga anläggningar och en stor del av Sveriges infrastruktur är av stor eller avgörande betydelse för hela landet.

Uttag av egendom för totalförsvarets behov

Det är olika myndigheter som beslutar om uttagning, beroende på vad det rör sig om för typ av objekt:

- Länsstyrelserna beslutar om mark, byggnader och radioanläggningar.
- Försvarsmakten beslutar om fartyg, fordon och hundar.
- Transportstyrelsen beslutar om luftfartyg.

Är byggnader m.m. skyddsobjekt, eller bör de vara det?

Genom skyddslagen kan vissa byggnader, anläggningar och områden få ett förstärkt skydd mot exempelvis sabotage och spioneri. Det sker genom beslut om att anläggningen ska vara ett skyddsobjekt. Ett beslut om skyddsobjekt innebär bland annat att obehöriga inte har tillträde. Skyddslagen innehåller uppgifter om vilken typ av byggnader, anläggningar och områden som kan bli skyddsobjekt.

När myndigheten bedömer företagets möjlighet att bedriva verksamhet under störda förhållanden, ta hänsyn till företagets skydd mot sabotage, spioneri med mera. Om ett företag anses som viktigt för försörjningsberedskapen bör man utreda om byggnader, anläggningar med mera bör vara skyddsobjekt eller redan är det.

Exempel på skyddsobjekt för företag är byggnader, anläggningar och områden som används till eller är avsedda för energiförsörjning, vattenförsörjning, elektronisk kommunikation, transporter, försvarsindustriella ändamål och försörjning med sedlar och mynt. Det är vanligtvis länsstyrelsen som beslutar om skyddsobjekt.

Finns planer på uttag av egendom för totalförsvarets behov?

Ta reda på om något av företagets resurser, som egendom eller fordon, är planerade för förfogande. *Förordning (1992:391) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov* reglerar hur förfogande enligt förfogandelagen¹⁷ ska genomföras, antingen genom uttag eller på annat sätt. Även *förordning (1992:390) om förberedelse för leverans av varor och tjänster* utgår från förfogandelagen och är på så sätt nära förknippade med varandra.

Att förbereda förfogande genom uttag ger en större förutsebarhet för såväl myndigheter som de enskilda som äger eller brukar den egendom eller de tjänster som blir uttagna för förfogande. Det behöver finnas en god överblick över vad som är disponerat, var, när och i vilken omfattning.

Ligger företaget i eller nära ett riksintresse?

Ta reda på om det geografiska området där företaget ligger är kategoriserat som riksintresse, eller ligger nära ett riksintresse av någon bevakningsansvarig myndighet för

- trafikslagets kommunikationer
- elektronisk kommunikation
- slutförvar av kärnbränsle
- produktion och distribution av energi
- totalförvarsändamål.

17. Förfogandelag (1978:262).

MSB ansvarar för att identifiera områden av riksintresse för totalförsvarets civila del.¹⁸

Inför planeringen med företag behövs kunskap om vilken reglering i detaljplan, bygglov och miljötillstånd som gäller för verksamheten. Var särskilt uppmärksam på om sådana tillstånd begränsar verksamhetens produktionskapacitet, lagringskapacitet eller transportkapacitet. Det kan nämligen påverka företagets möjligheter att fungera under höjd beredskap och krig.

Vissa möjligheter till ekonomisk ersättning för medverkan i beredskapsplaneringen

Den stora frågan om finansiering av företagets medverkan i beredskapsplaneringen behöver analyseras vidare, men det finns det redan idag vissa möjligheter till finansiering för att sätta igång planeringsarbetet.

Finansiering från anslag 2:4 Krisberedskap får användas för åtgärder under en begränsad period som inbegriper flera aktörer, eller för större tillfälliga åtgärder hos en aktör eller sektor som är av väsentlig betydelse för krisberedskapen. Ett område för sådana åtgärder är företagets medverkan i den samlade beredskapen. Det innebär i praktiken att företag kan ingå som samverkanspartner i statliga myndigheters utvecklingsprojekt. Projekt för att utveckla privatoffentlig samverkan är prioriterade vid tilldelningen av medel.¹⁹

Medel till statliga myndigheter för att avsätta resurser

För statliga myndigheter kan behovet av finansiering i första hand handla om att avsätta resurser för att analysera behov av varor och tjänster i sektorn och för att inleda planeringsdialoger. De kostnader som behövs för att statliga myndigheter ska kunna uppfylla sitt uppdrag som bevakningsansvariga myndigheter enligt krisberedskapsförordningen²⁰ faller under ansvarsprincipen. Därmed belastar kostnaderna normalt sett det egna förvaltningsanslaget. Det är viktigt att ta hänsyn till att projektmedel bara kan användas för utveckling, och inte för löpande planeringsarbete.

Länsstyrelser har möjlighet att genomföra planering för försörjning av varor och tjänster inom ramen för sitt sammanhållna projekt.

Riksintresse

Beakta två perspektiv vid frågan om riksintresse:

- Av de bevakningsansvariga myndigheterna är det MSB, Post- och telestyrelsen, Energimyndigheten, Strålsäkerhetsmyndigheten, Forsvarsmakten och Trafikverket som kan identifiera egna riksintressen med stöd av tredje kapitlet i miljöbalken. Dessa myndigheter är så kallade riksintressemyndigheter. Myndigheterna kan identifiera riksintressen inom sitt respektive ansvarsområde enligt hushållningsförordningen.
- MSB har mandat att identifiera mark- och vattenområden som behövs för anläggningar som kan vara av riksintresse för totalförsvarets civila del.

18. Du kan läsa mer om riksintresse för totalförsvarets civila del på MSB:s webbplats, www.msb.se.

19. *Inriktning för projektmedel till myndigheter 2022–2023 Anslag 2:4 Krisberedskap* (Kommer i maj 2021).

20. *Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap*.

Ersättning till företag med resurser som ska ingå i totalförsvaret

Företag som har resurser som ska ingå i totalförsvaret har en lagstadgad skyldighet att delta i planeringen²¹. Det innebär att företaget har rätt till ekonomisk ersättning från det allmänna. Det gäller dock bara om arbetet innebär betydande kostnader, vilket ska tolkas restriktivt²².

Praktiska förberedelser inför mötet

Under förberedelserna är det viktigt att ta hänsyn till de konkurrensrättsliga och upphandlingsrättsliga aspekter som finns i **Bilaga 1**.

Förbered sekretessupplysning

För att klargöra sekretessbehovet, förbered sekretessupplysning. Deltagarna vid företagsdialogen behöver få veta vad som gäller inom sekretess, tystnadsplikt och säkerhetsskydd. En mall för sekretessupplysning finns i **Bilaga 2**.

Ta fram frågeställningar

Förbered de frågeställningar som myndigheten behöver ta upp med företaget. En sammanställning av relevanta frågeställningar finns i **Bilaga 3**.

Sätt en agenda

Dialogmötets innehåll, agendan, utgår från resultatet av myndighetens bedömningar. Underlag till agenda finns i **Bilaga 4**. Om myndigheten ska föra dialog med flera företag samtidigt behöver agendan justeras utifrån det.

Ta fram dialogunderlag

Förbered företaget genom att ta fram ett dialogunderlag. **Bilaga 5** innehåller en mall för detta.

21. Lag (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförvarsplaneringen, § 2.

22. Enligt förarbetena till den äldre lagen, Prop 1937:102, sida 5 andra stycket, resonerar man att de uppgifter som företagen måste lämna "... inskränkas till vad som kan anses för ändamålet oundgängligen nödvändigt. Under sådan förutsättning torde ifrågavarande uppgiftsskyldighet icke för den enskilde näringsidkaren bli alltför betungande och endast i enstaka undantagsfall föranleda ersättning från statens sida. I sådana fall, då det gäller att utarbeta detaljerade planer för utvidgning i större skala av befintliga industrier eller tillskapande av nya sådana, torde man däremot få såsom regel räkna med att ersättning bör utgå."

Bjud in till dialog

När myndighetens förberedelser är färdiga, skicka följande underlag till företaget i god tid innan mötet:

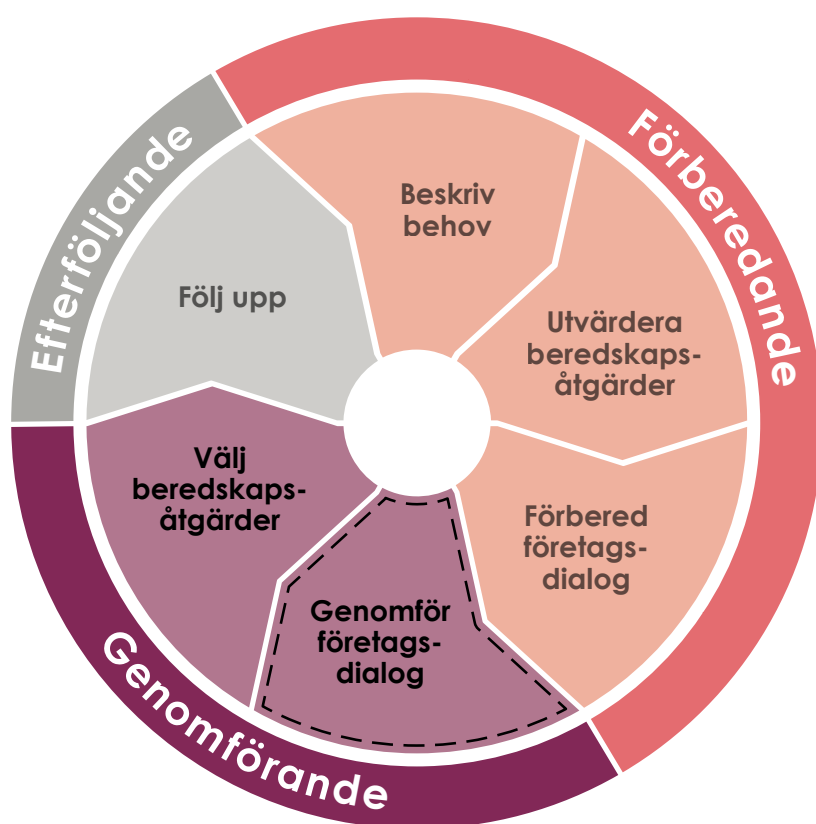
- agenda
- dialogunderlag
- scenario.

Ordna också med en säker lokal om det behövs, sekretessupplysning och dokumentationsmall. En dokumentationsmall finns i **Bilaga 7**.

4. Genomför företagsdialog

4. Genomför företagsdialog

Företagsdialogen inom ramen för metoden för planering kommer att se olika ut beroende på myndighet och typ av företag.

Mötet med företaget kan utformas med tre moment:

1. Beskriv hur myndigheten har resonerat kring behov, dimensionering, val av leveransbehov och tillgänglighet samt scenarier. Beskrivningen av behov och dimensionering kan vara olika detaljerad beroende på hur känslig informationen är.
2. Företaget ger en konsekvensbeskrivning utifrån det dialogunderlag de har fått i förväg (**Bilaga 5**). Företaget beskriver på vilket sätt de har förutsättningar att leverera varor och tjänster utifrån scenariot. Beskrivningen förutsätter kunskap om kritiska beroenden, robusta distributionskedjor och en organisation med anpassningsförmåga. Myndigheten och företaget diskuterar därför frågor inom områdena
 - kontinuitetshantering
 - personalplanering
 - beroendet av kritiska varor och tjänster
 - robust och säker samverkan.
3. Myndigheten och företaget identifierar och utvärderar gemensamt de sammantagna åtgärder som kan behövas för att leverera varan eller tjänsten utifrån behov, dimensionerande förutsättningar, scenarier och de valmöjligheter som har diskuterats.

Diskutera företagets arbete med kontinuitetshantering

De krav på förmåga som behöver ställas på företag vid höjd beredskap eller krig kan också omfatta risker och behov som företaget i fråga inte har inkluderat i sin kontinuitetshantering.

Om företaget arbetar systematiskt med kontinuitetshantering, till exempel enligt ISO-standarder, är det en bra utgångspunkt. Det betyder att företaget åtminstone i viss mån har planerat för hur verksamheten ska kunna upprätthållas vid en störning och återgå till önskad kapacitet efteråt.

Företaget bör också ha identifierat och tagit fram kontinuitetslösningar för nyckelpersoner och andra kritiska beroenden för verksamheten. Exempel på kritiska beroenden är underleverantörer, elförsörjning, telekommunikation och liknande.

Diskutera företagets personalplanering

För att göra verksamheten mindre känslig för störning, höjd beredskap eller krig behöver företaget personalplanera för detta i fredstid. Företaget behöver exempelvis undersöka vilka nyckelbefattningar som ska vara bemannade för att företaget ska vara mindre känsligt för oväntade förändringar. De behöver också planera för eventuella personalbortfall.

Om regeringen beslutar om höjd beredskap och allmän tjänsteplikt inom den verksamhet eller det geografiska område som företaget tillhör

ska personalen gå till arbetet. Vissa företag får krigsplacera personal för kommande allmän tjänsteplikt. Att krigsplacera personal är ett organisatoriskt beslut för att förbereda en organisation för att kunna fullgöra sina uppgifter under höjd beredskap och krig. För totalförsvaret i stort är krigsplaceringar ett planeringsinstrument för att säkerställa att ”rätt person är på rätt plats” när beredskapen höjs, och att ingen person tas i anspråk för mer än en befattning inom totalförsvaret.

Det behövs inget särskilt lagstöd för sådan planering eftersom det är en ensidig planeringsåtgärd från arbetsgivarens sida.²³ Planeringen innebär inte några förpliktelser för varken företaget eller deras anställda i fred. Plikten inträder först efter regeringens beslut om höjd beredskap och när regeringen dessutom beslutar om allmän tjänsteplikt inom den verksamhet eller det geografiska område som företaget tillhör.

MSB och Totalförsvarets plikt- och prövningsverk (Plikt- och prövningsverket) har på övergripande nivå en samsyn om vilka företag som kan registrera sin krigsplacerade personal hos Plikt- och prövningsverket. MSB arbetar med att också ta fram stöd för företags personalplanering för höjd beredskap och krig.²⁴

Diskutera företagets tillgång till kritiska resurser

Tillgången till resurser i krig kan exempelvis vara mer begränsad än vad ett företag har förutsatt i den fredstida planeringen. Därför är det viktigt att identifiera konsekvenser av uteblivna leveranser, och att resonera om dessa exempel på kritiska resurser för företaget:

- kommunalteknisk försörjning
- elektronisk kommunikation
- personalförsörjning under höjd beredskap
- energiförsörjning
- livsmedel
- insatsvaror eller komponenter
- tillgång till varor som samhället lider brist på, om varorna behövs för normal produktion.

Diskutera robust och säker samverkan

En störning på el- och telenäten kan begränsa möjligheten att samverka. Därför är det viktigt att tänka igenom hur robust samverkan behöver vara.

För att det ska gå att diskutera möjliga verktyg för aktörsgemensam samverkan måste respektive aktör ha gjort en analys av sitt eget ansvar, sina samverkansbehov, vilken information som ska delas, hur skyddsvärd informationen är och vilken avbrottsid som går att tolerera.

23. Detta är MSB:s, Försvarmaktens och Totalförsvarets plikt- och prövningsverks syn. Den grundas på förarbetena till lagen om totalförsvarsplikt och det reviderade system för plikt som detta innebar.

24. Stödet är ett av MSB:s pågående projekt under 2021.

En annan fråga som behöver diskuteras utifrån robusthet och sekretess är vilka verktyg²⁵ som är lämpliga att använda om det behövs fortsatt samverkan med företaget, och vilka verktyg som behövs för att kunna kommunicera säkert under höjd beredskap och krig. Om samverkan behöver ske med säkra och robusta kommunikationsmedel finns verktyg som Rakel, SGSI (*Swedish Government Secure Intranet*) och kryptografiska funktioner. MSB har stöd för säkra kommunikationsmedel som bygger på elektroniska kommunikationer.²⁶ Erfarenheter och forskning visar att kommunikation mellan aktörer behöver vara på plats redan inför en oväntad händelse. Därför kan en sambandsplan vara avgörande för försörjningsförmågan. Sambandsplanen beskriver hur och när kommunikationen ska ske.

Gå också igenom om företaget har säkra lokaler och godkänd personal för att hantera särskild information eller sekretess, och för att kunna genomföra planering och möten.

Identifiera och utvärdera åtgärder gemensamt

Under dialogen behöver myndigheten och företaget utvärdera företagets förmåga att leverera varan eller tjänsten. Om bedömningen är att förmågan kommer att behöva förändras är det centralt att resonera med företaget om nödvändiga åtgärder för det. Det kan vara åtgärder som ligger både inom och utanför företagets eller myndighetens ansvarsområde.

Till exempel kan företaget behöva tillgång till kommunalteknisk försörjning, transporter eller telekommunikation på en viss nivå för att kunna fortsätta leverera en viss vara eller tjänst. Det kan också behövas fortsatt tillgång till lokaler, serveranläggningar eller lagerlokaler. Delar av personalen kan behöva krigsplaceras eller utbildas för att kunna utföra arbetsuppgifter som inte utförs i normala fall.

Företaget kan också behöva skapa en förmåga till säker kommunikation med till exempel offentliga aktörer och underleverantörer för att inte röja information som rör planeringen.

Gemensam kunskapsuppbyggnad är centralt i arbetet

Dialogen med företaget ska främja en kreativ och innovativ diskussion om möjliga åtgärder för att öka försörjningsberedskapen. En nyckelfaktor är att ta vara på företagets innovativa lösningar, koncept och teknik för att möta behoven och utmaningarna.

Diskussionen bör också omfatta företagets möjligheter att tillsammans med sitt leverantörsnätverk eller sina samarbetspartner hitta åtgärder för att stärka leveransförmågan i sin verksamhet. Dessutom bör dialogen omfatta förslag som kräver åtgärder från det offentliga, samverkan

25. "Verktyg" syftar på en tjänst, funktion eller applikation som myndigheter och företag kan använda för att kommunicera med varandra.

26. MSB, *Vägledning för säker och robust samverkan*, MSB1285.

med forskningsinstitut eller andra verksamheter för att öka tillgången till varan eller tjänsten.

I arbetet med att identifiera åtgärder, ta hänsyn till lärande exempel från hanteringen av till exempel covid-19-pandemin både inom landet och internationellt. Kapaciteten för robust försörjning vid höjd beredskap och krig är ett omfattande utvecklingsarbete där lärdomar bör dras från den fredstida krisberedskapen.

Mot bakgrund av de samhällsförändringar som har skett sedan Sverige senast bedrev totalförsvarsplanering kommer det att behövas en rad överväganden inför återuppbyggnaden av försörjningsberedskapen. Svaren och lösningarna kommer att se olika ut i olika sektorer och områden, utifrån de vitt skilda företag som finns.

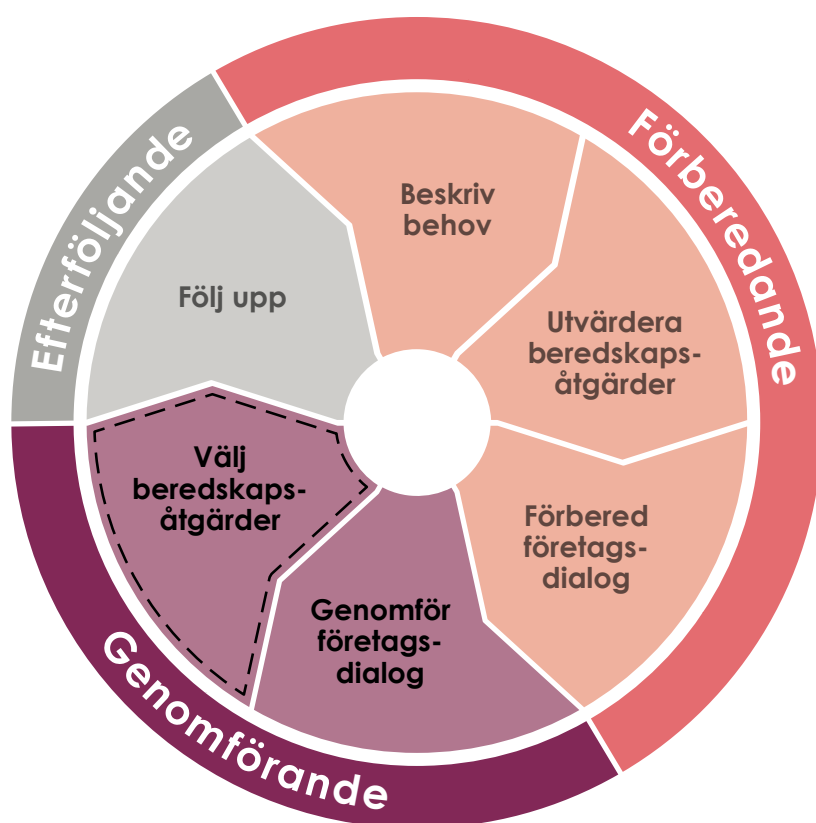
Dokumentera dialogen

Dialogen med företaget ska dokumenteras. I **Bilaga 6** finns en mall för det. Ta också vara på andra slutsatser kring varan eller tjänsten och försörjningsanalysen. Använd **Bilaga 7**, den innehåller en sammanställning av möjliga slutsatser.

5. Välj bered- skapsåtgärder

5. Välj beredskapsåtgärder

Metodens femte steg är att välja lämpliga beredskapsåtgärder. De exempel på beredskapsåtgärder som beskrivs i vägledningen är inte en fullständig eller definitiv lista. Välj åtgärder utifrån resultatet av planeringsarbetet. När planeringsarbetet sker löpande kan de olika beredskapsåtgärderna bli fler allteftersom uppbyggnaden av totalförsvaret och totalförvarsplaneringen går framåt.

Efter företagsdialogen kan alternativa beredskapsåtgärder vara av intresse för att stärka försörjningsberedskapen. Beredskapsåtgärderna kan verkställas på flera olika sätt, beroende på om det till exempel redan finns avtal med företaget eller vilka mandat den planerande myndigheten har.

Justera avtal

Huvudregeln är att upphandlade kontrakt och avtal inte får ändras utan en ny upphandling. Om det redan finns avtal med företag som fyller behovet för fredstida förhållanden kan myndigheten undersöka om det går att justera avtalet så att det också tar höjd för behov vid höjd beredskap. Det varierar om det går att ändra ingångna avtal eller inte. En offentlig aktör som har upphandlat ramavtal kan få ändrade behov efter planeringsarbetet.

Upphandlingsmyndigheten har mer information om upphandling.²⁷

Upphandla för att möta behoven

Om det finns ett gap mellan totalförsvarets behov av varor och tjänster samt befintliga avtal kan det resultera i en ny upphandling. Det finns olika varianter av upphandling, se information från Upphandlingsmyndigheten vid behov.

MSB:s stöd för att säkerställa krisberedskapsaspekter vid upphandling

MSB har gett ut ett stödmaterial för att säkerställa krisberedskapsaspekter vid upphandling till samhällsviktig verksamhet.²⁸ Det är upp till myndigheterna själva att tänka på leveranssäkerhet och tillgänglighet, för att i sin tur skapa beredskap för att hantera höjd beredskap och krig.

Förekom akut upphandling och direktupphandling

Planeringen för försörjning av varor och tjänster är ett förberedande arbete. Därför är det sannolikt inte aktuellt med akut upphandling för att lösa behoven. Direktupphandling förutsätter att det finns varor och tjänster att upphandla, något som kanske inte är möjligt vid höjd beredskap och krig.

Ställ förmågekrav utifrån de bedömda behoven

Idag ställs olika direkta krav på företagens förmåga vid upphandling, till exempel en viss förmåga till leveranser, beredskap för störningar eller förmåga att skydda sin information eller verksamhet om det är fråga om så kallad säkerhetskänslig verksamhet.

De krav som ställs omfattar inte alla företag som är viktiga under höjd beredskap, och kraven motsvarar långt ifrån den samlade förmåga som samhället behöver ha vid krig. Ett sätt att öka förmågan i totalförsvaret är att öka mängden konkreta förmågekrav för det man vill uppnå.

27. Upphandlingsmyndigheten informerar om ändringar av avtal i *lag (2016:1145) om offentlig upphandling*, *lag (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna* och i *lag (2016:1147) om upphandling av koncessioner*. Du kan läsa mer på www.upphandlingsmyndigheten.se.

28. Vägledningen *Upphandling till samhällsviktig verksamhet* (MSB1275) är ett stöd för att säkerställa kontinuitet, funktionalitet och leveransförmåga vid upphandling till samhällsviktig verksamhet.

Några exempel på möjliga krav i upphandling kan vara:

- Att företaget uppfyller de kriterier som behövs för att få handha signalskyddsmaterial eller annan robust och säker kommunikationsmöjlighet.
- Att det finns en bestämd längsta tid för att åtgärda driftstörningar.
- Att företaget har tillgång till reservsystem.
- Att företaget har eventuella beredskapsåtaganden, som lager.

Om andelen direkta förmågekrav mot företag ska öka behöver varje sådant krav vägas in i en modell som tar hänsyn till hur marknaden och konkurrensen påverkas. Modellen bör dessutom på ett övergripande plan kunna utvärdera om kraven leder till ökad försörjningsförmåga under höjd beredskap, inklusive tillräcklig redundans och resiliens för Sverige i stort. Några aspekter att ta hänsyn till är krav på företagets förmåga, avtalens utformning och möjligheten till ändring i avtal vid ändrade behov.

EU-rättsliga aspekter på totalförsvarets försörjning

En annan aspekt av försörjningsfrågan är EU-rätten. Det är möjligt att upphandla varor och tjänster för totalförsvarets försörjning på ett EU-rättsligt korrekt sätt, och på så sätt skapa en mer robust försörjningsförmåga. EU:s gemensamma regler om offentlig upphandling bedöms inte vara ett hinder för att bygga upp ett system där vissa företag åtar sig att tillhandahålla en avtalad beredskap av varor och tjänster för totalförsvarets behov.²⁹

Förutsättningen är att EU-rättens olika krav är uppfyllda. EU-rätten ställer krav på icke-diskriminering, likabehandling, proportionalitet, öppenhet och förutsebarhet. Det kan till exempel räknas som särbehandling om ett villkor i upphandlingen är att företaget måste finnas i Sverige, eller ha produktion eller lager i Sverige. Krav på personalplanering genom krigsplacering kan eventuellt också strida mot EU-rätten.

Förbered för förfogande

Dokumentationen från metoden för planering kan användas som underlag för ett senare beslut om förfogande enligt förfogandelagen.

Förfogandelagen vid höjd beredskap

Enligt *förfogandelag* (1978:262) har staten möjlighet att förfoga över näringslivets egendom. Det är också möjligt att ålägga näringslivet att upprätthålla tillverkning, och i viss utsträckning att styra verksamheten. Förfogande får tillämpas för att tillgodose totalförsvarets eller

Förfogande- och ransoneringslagen

Förfogandelagen är vid sidan av ransoneringslagen en av de mest kända fullmaktslagarna.

Förfogandelagen

(1978:262) är en av de mest omfattande lagstiftningarna. Kortfattat kan förfogande ske på olika sätt, antingen genom planering och uttag i förtid eller när behovet uppstår.

Ransoneringslagen

(1978:268) anger att ransoneringslag t.ex. kan innebära ett förbud mot försäljning eller överlåtelse och förvärv av en viss förnödenhet, att villkor ställs på hur förnödenheten får saluhållas eller överlåtas, reglering genom särskilda avgifter eller att staten förfogar över vissa förnödenheter.

29. Utredningen *Näringslivets roll inom totalförsvaret*, SOU 2019:51, har inte bedömt att EU:s gemensamma regler om offentlig upphandling behöver vara ett absolut hinder för att bygga upp ett system där vissa företag åtar sig att tillhandahålla en avtalad beredskap av varor och tjänster för totalförsvarets behov.

folkförsörjningens behov av egendom eller tjänster, ”som icke utan olägenhet kan tillgodoses på annat sätt” enligt § 4.

Förfogandelagen kan inte träda i kraft förrän vid höjd beredskap. Det betyder att lagen inte kan tillämpas i en kris- eller gråzonssituation, utan bara om landet kommer i krig, om det råder krigsfara eller om det råder andra utomordentliga förhållanden enligt § 2.

Generellt sett hindrar inte EU-rätten Sverige att använda tvång för att förfoga över enskildas egendom. När detta görs under höjd beredskap inkluderar möjligheten också företag med utländska ägare.

Förfogande förbereds i fred genom uttag eller på annat sätt. Om förfogande har förberetts genom uttag får beslut om förfogande meddelas av myndighet för vars behov förberedelsen gjorts.³⁰

Utpekade myndigheter får besluta om uttag av egendom

Bara myndigheter med särskilt bemyndigande får besluta om uttag. De kallas uttagningsmyndigheter, och vilka myndigheter det är framgår i *förordning (1992:392) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov*. De centrala förvaltningsmyndigheterna är så kallade behovsmyndigheter, och kan anmäla sina behov till relevant uttagningsmyndighet.

Om den planerande myndigheten har förberett förfogande får egendomen inte, i de allra flesta fall, tas i anspråk för något annat syfte än det som planeringen gäller.³¹ Företag och andra aktörer kan ha rätt till ersättning för den egendom som är aktuell för förfogande.

Dämpa förbrukningen

Att minska behoven av en vara kan vara ett sätt att få kontroll på förbrukningen eller säkerställa tillgången inom samhällsviktig verksamhet. En myndighet kan agera för att dämpa förbrukningen av en vara eller tjänst till exempel genom att uppmana till minskad konsumtion i informationskampanjer.

En mer långtgående åtgärd kan vara att använda sig av ekonomisk-politiska styrmedel för att dämpa konsumtionen. Ett sätt att göra detta är med hjälp av punktskatter. Den typen av åtgärder är det regeringen och ytterst riksdagen som beslutar om.

30. *Förfogandeförordning (1978:558)*.

31. *Förordning (1992:391) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov*.

Förbered för ransonering

Ransoneringslag (1978:268) kan tillämpas

- om Sverige hamnar i krig
- om Sverige hamnar i krigsfara
- om det på grund av krig, krigsfara eller någon annan utomordentlig händelse ”föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom landet på förnödenheter som är viktiga för totalförsvaret eller folkförsörjningen”.

Vid en svår drivmedelsbrist kan regeringen till exempel utfärda en förordning som begränsar möjligheten för olika kategorier av användare att skaffa drivmedel.

Det krävs ett regeringsbeslut för att tillämpa ransonering. Regeringen bemyndigar då de myndigheter som ska fatta beslut inom de områden som berörs av ransoneringen.

Företagsplanläggning – avtal mellan bevakningsansvariga myndigheter och företag

Behoven av att göra företagsplanläggning är i princip desamma idag som de var fram till 1995, när Sverige gick med i EU. Myndigheternas rättsliga möjligheter att kräva företagens medverkan eller att använda vissa tvångsmedel under krig är oförändrade.

Inom ramen för totalförsvarsplaneringen är företagsplanläggning en planeringsåtgärd som kan genomföras med stöd i *förordning (1992:390) om förberedelser för leverans av varor och tjänster*. Förordningen är aktuell för totalförsvaret, men har inte tillämpats i nutid.

Enligt § 2 i förordningen ska bevakningsansvariga myndigheter träffa avtal med företag för att tillförsäkra sig leverans av varor och tjänster som är viktiga för totalförsvaret. Vilka de bevakningsansvariga myndigheterna är framgår av *förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap*. Åtgärden kallas företagsplanläggning³².

Sveriges medlemskap i EU har medfört andra regler för hur staten kan agera på en marknad än de som gällde tidigare, inte minst när det gäller upphandling och statsstöd. När myndigheterna har analyserat och beskrivit samhällets behov och den förmåga som behöver finnas i det civila försvaret behöver de i huvudsak lösa detta med konkurrensut-satt upphandling, om de vill ha avtal om leverans av varor eller tjänster.

Konkurrensrätten och EU-reglerna om upphandling medför också att myndigheterna behöver se till att samverka med företag inte leder till otillåtna samarbeten eller otillåten samordning mellan konkurrenter. Samverkan får inte heller leda till att vissa företag får fördelar i framtida upphandlingar.

Förordningen (1992:390) om förberedelser av leverans av varor och tjänster säger att:

- myndigheter anmäler behov till bevakningsansvariga myndigheter
- bevakningsansvariga myndigheter ska träffa avtal med företag (företagsplanläggning)
- övriga berörda myndigheter ska höras innan planläggningen.

32. Överstyrelsen för civil beredskap, *Allmänna råd och handbok om planläggning av företag (1996:1)*.

Företagsplanläggning resulterar inte alltid i ett avtal, utan ska framför allt ses som ett stöd för bevakningsansvariga myndigheter i att planera systematiskt genom dialog med vissa företag. Med andra ord kan dialogen i sig ses som ett mål, och inte bara som ett medel i företagsplanläggningen.

Den uppgiftsinsamling och de analyser som genomförs under företagsplanläggning behöver inte leda till upphandling och avtal för att lösa försörjningsbehoven. Det kan vara så att resultatet av företagsplanläggningen används till att vidta andra åtgärder som förbättrar försörjningsberedskapen, till exempel planering för ransonering eller förfogande.

Dokumentera beredskapsåtgärderna och planeringen

Beredskapsåtgärderna och planeringen behöver dokumenteras. Tänk särskilt på att de delar av dokumentationen som kan komma att delas eller begäras ut inte får innehålla uppgifter som kan medföra eller leda till överträdelse av konkurrensreglerna.

Exempel på vad dokumentationen kan innehålla är:

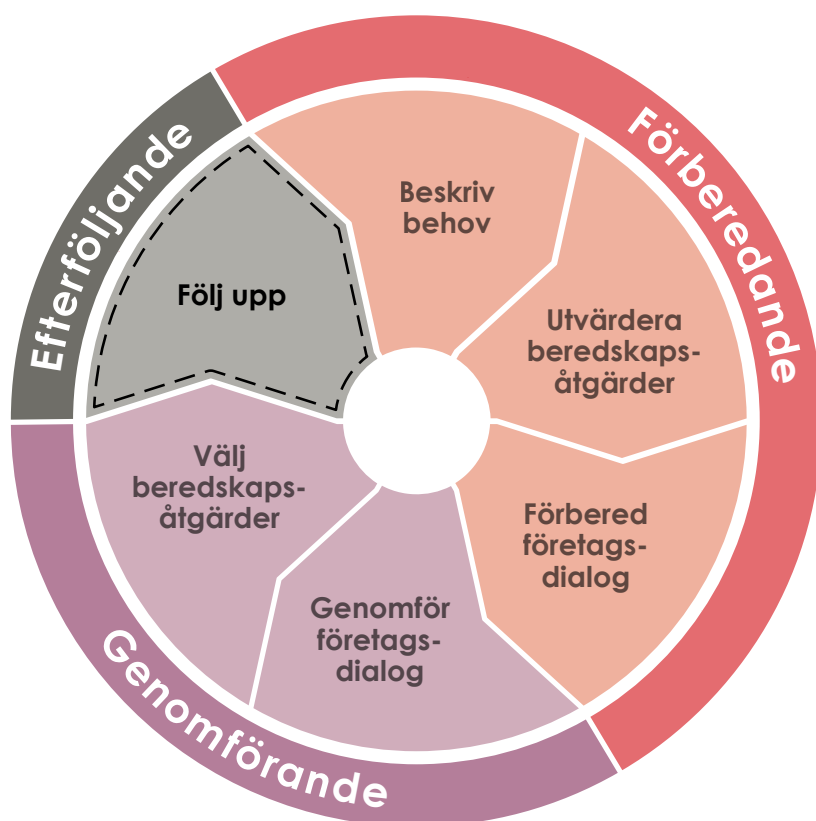
- en sammanställning av möjliga beredskapsåtgärder för varan eller tjänsten
- en planering för beredskap – vilka åtgärder måste vidtas för att leverera under krig?
- en plan för uppföljning
- en tidsplan
- en realiserbarhetsbedömning, det vill säga om det är möjligt att genomföra planeringen i fredstid
- en riskanalys för planeringen och den lagda planen.

I **Bilaga 7** finns en mall för att sammanställa slutsatser efter en dialog med företag.

| 6. Följ upp

6. Följ upp

Företag som har samverkat med myndigheter i planeringen för försörjning av varor och tjänster bör följas upp regelbundet, vanligtvis varje år.

Den planerande myndigheten bör hålla sig informerad om utvecklingen inom företagets verksamhetsområde. Samtidigt ska företaget meddela myndigheten om det sker förändringar som är av betydelse för företaget. I det här arbetet behövs en god relation och kontinuerlig dialog mellan parterna.

Ta fram rutiner för uppföljning och dialog

Kom överens om formen för uppföljning och ta fram rutiner för vidare diskussion med företaget. Det går till exempel att planera in ett företagsbesök, eller att ha ett nytt dialogmöte. Tänk på tidsåtgången och planera vilken kontakt myndigheten och företaget behöver ha.

Myndigheten kan specificera hur uppföljningen ska gå till och vad som ska ingå i en aktivitetsplan med tillhörande tidsplan. Planen behöver också klargöra om det behövs något förberedande arbete inför en aktivitet, till exempel inför uppföljningsmöten. Det är också bra att reflektera över vilka lärdomar som kan tas med i in nästa dialog eller planering med företag.

Har myndighetens planeringförhållanden ändrats?

Inför en ny företagsdialog, ta ställning till hur arbetet har fungerat. Reflektera över och sammanställ vad som har fungerat bra, och vad som kan förändras. Väg också in de ändringar som eventuellt har uppstått, till exempel genom att

- behoven av varan eller tjänsten har ändrats
- det finns ett annat scenario som det är mer aktuellt att planera för
- bevakning av marknaden har visat på t.ex. förändringar i marknadsstrukturer eller uppköp
- myndighetens eller andra offentliga aktörers uppdrag och mandat har ändrats
- andra lösningar har utvecklats
- det behövs andra sätt att kommunicera eller dela information.

Har företagets förhållanden ändrats?

När det är dags för uppföljning behövs en ny diskussion med företaget för att granska de uppgifter som har kommit fram tidigare. Diskutera ändrade förhållanden som till exempel

- om företaget kommer att ändra inriktning på sin verksamhet
- om företaget kommer att ställa om produktionsapparaten
- om företaget kommer att förändra sitt behov av komponenter eller råmaterial
- om företaget kommer att få nya ägarförhållanden.

| Bilaga 1

Vissa konkurrensrättsliga och upphandlingsrättsliga aspekter på planering av försörjning av varor och tjänster

Vid planering för försörjning av varor och tjänster eller liknande samverkan med företag behöver den planerande myndigheten ta hänsyn till konkurrensrätten och reglerna för upphandling. Den här bilagan ger en kortare vägledning i frågan. Vägledningen gäller för den planering som görs i fredstid.

Konkurrensrätten – uppgifter som inte bör delas mellan företag under planeringen

Konkurrensrätten förbjuder avtal eller så kallade samordnade förfaranden mellan företag som innebär att de kommer överens om priser, rabatter, leveransvillkor eller uppdelning av marknaden mellan sig.

Följande uppgifter bör typiskt sett inte delas mellan företagen vid planeringsarbetet, om det inte går att få tag på uppgifterna från källor som är allmänt tillgängliga:

- priser och prissättningar (till exempel köp- och säljpriser på råvaror, prissättning, priskomponenter, kostnadsstruktur, avkastningsmål och prismarginaler)
- köp- och säljområden samt anskaffningskällor
- köp- och säljvolymer
- produktionsmål, investeringar, framtidsplaner för tekniska lösningar
- planering, utformning, distribution eller marknadsföring av varor
- produktionsanläggningars driftstopp och användningsgrad samt lagerstatus
- kostnadsstruktur
- kunder, och vad kunderna köper
- leverantörer av tillgångar samt försäljningsvillkor för dem
- framtida eller redan givna offerter
- annan konfidentiell teknisk eller kommersiell information.

Viss samordning som sker för att värna konsumenternas bästa kan vara tillåtna enligt konkurrenslagen. Det behövs en fördjupad konkurrensrättslig analys om myndigheten tillsammans med flera företag överväger gemensamma överenskommelser, strategier eller liknande för att samordna företagens agerande vid höjd beredskap.

Upphandlingsreglerna – undvik att ge ”otillbörliga fördelar”

Upphandlingsreglerna kräver att den upphandlande myndigheten ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt. Det betyder att myndigheten inte får ge några potentiella anbudsgivare information som ger dem otillbörliga fördelar vid en konkurrensutsatt upphandling. Planeringen måste därför ske utan att företagen får sådan information, varken av varandra eller av myndigheten.

Överväg därför i förväg vilken typ av upphandlingar som kan komma att göras senare i försörjningsberedskapssyfte. Myndigheten kan också behöva överväga vilken typ av uppgifter som skulle kunna ge företagen som deltar i planeringsarbetet fördelar vid en konkurrensutsättning.

Riktlinjer för att genomföra möten utan att dela olämpliga uppgifter

Följ de här punkterna vid möten med företag under planeringen av försörjning av varor eller tjänster.

- a. Det ska finnas en agenda för mötet.
- b. Agendan får inte innehålla några otillåtna diskussionsämnen. Otillåtna diskussionsämnen är ämnen som gör att företagen får uppgifter om varandra enligt listan ovan. Andra otillåtna ämnen är ämnen som syftar till att skapa, eller som kan bidra till, samordnade förfaranden som är förbjudna enligt konkurrensrätten.
- c. Mötesdeltagarna ska ha eller få kännedom om vilka diskussionsämnen som är otillåtna och vilken typ av uppgifter som inte ska delas. Mötesdeltagarna ska också känna till varför ämnena och uppgifterna är otillåtna.
- d. Diskussionerna på mötet ska bara handla om de ämnen som finns i agendan. Eventuella andra frågor som diskuteras får inte beröra otillåtna diskussionsämnen.
- e. Myndigheten ska avbryta diskussioner som innebär att företag lämnar uppgifter till varandra eller som berör ett otillåtet ämne med hänvisning till konkurrensrätten.
- f. Myndigheten ska dokumentera mötet, och bör särskilt gå igenom de delar av dokumentationen som kan komma att delges till företagen eller begäras ut. Sådana delar får inte innehålla uppgifter som kan innebära eller leda till överträdelser av konkurrensreglerna.
- g. Konkurrensbestämmelserna gäller också för information som delas utanför själva mötet, till exempel under pauser eller resor.

Tillåtna diskussionsämnen och uppgifter

Här är några exempel på typer av uppgifter som bör vara tillåtna för företagen att lämna till varandra vid möten, och ämnen som får diskuteras under planeringen med företag:

- uppgifter om företagens beredskap och kontinuitetshantering
- åtgärder och mål för att trygga samhällets försörjningsberedskap
- hur samverkan ska ske under höjd beredskap
- deltagande i övningar och utbildning om totalförsvaret.

| Bilaga 2

Sekretessupplysning vid planering av försörjning av varor och tjänster

Personnummer:

Förnamn:

Efternamn:

Företag:

Den här sekretessupplysningen gäller för de enskilda individer som deltar i planeringen av försörjning av varor och tjänster för totalförsvarets behov.

I samband med planeringen tillsammans med

.....
har du fått ta del av, eller kan komma att få ta del av, uppgifter som hos myndigheterna omfattas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och som rör Sveriges säkerhet. Om du obehörigen sprider dessa uppgifter kan du göra dig skyldig till brott mot Sveriges säkerhet enligt brottsbalkens nittonde kapitel.

Genom att du deltar i planeringsarbetet anses din arbetsgivare eller uppdragsgivare också delvis bedriva sådan säkerhetskänslig verksamhet som regleras genom säkerhetsskyddslagen (2018:585). Det innebär att säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter som förekommer under planeringen omfattas av tystnadsplikten i säkerhetsskyddslagens femte kapitel, § 2.

Som säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter räknas uppgifter som omfattas av sekretess hos myndigheterna, men också liknande uppgifter om verksamheten från de företag som deltar i planeringsarbetet. Den som röjer uppgifter som omfattas av säkerhetsskyddslagens tystnadsplikt kan dömas för detta enligt brottsbalkens tjugonde kapitel, § 3.

Tystnadsplikt innebär att det är förbjudet att röja eller utnyttja säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter, oavsett om det sker muntligt eller på något annat sätt. Det är också otillåtet att röja sådana uppgifter för kollegor som inte har behov av dem.

Jag bekräftar att jag har informerats om

- begreppen ”säkerhetskänslig verksamhet” och ”säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter”
- straffbestämmelserna i brottsbalkens nittonde och tjugonde kapitel
- räckvidden och innebörden av den tystnadsplikt som gäller för säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter
- innebörden av begreppet ”behörig” och vad det innebär när det gäller att lämna säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter till en annan person, oavsett hur detta sker
- att tystnadsplikten kvarstår även efter att jag avslutat min anställning eller uppdrag.

Datum:

Namnteckning:

Upplysningen genomförd av:

Namnteckning:

| Bilaga 3

Underlag för diskussion med företaget vid planering av försörjning av varor och tjänster

Det här är exempel på frågeställningar som den planerande myndigheten bör ta upp med företaget. Det kan också vara lämpligt att diskutera frågorna i den ordning som bilagan visar.

Dialogstöd

Frågeområde	Fråga
Företagsfakta	Vad producerar företaget för varor och tjänster?
	Vilken är den huvudsakliga kundkretsen? Levereras varan/tjänsten i huvudsak på den inhemska marknaden?
	Hur är företagets verksamhet uppbyggd?
	Hur ser ägarförhållandena ut i företaget?
	Vad är det huvudsakliga resursbehovet för att leverera varan/tjänsten?
	Vilka åtgärder har företaget vidtagit för att säkra sin leverans av varan/tjänsten inför olika påfrestningar?
	Jobbar företaget med kontinuitetshantering?
Ledningsförmåga och personalplanering under höjd beredskap och krig	Har företaget en krisorganisation?
	Har företaget identifierat nyckelpersoner i företaget?
Frågor utifrån beskrivet scenario	Hur påverkas företaget av det valda scenariot?
	Hur kommer efterfrågan och avsättningsmöjligheter att se ut?
	Är det så att alla företagets varor/tjänster bedöms bli lika efterfrågade?
	Har företaget en specifik vara/tjänst som måste säkerställas, eller är det en grupp av varor/tjänster som är av intresse i det valda scenariot?
	Hur ser företagets förmåga att leverera varan/tjänsten ut <ul style="list-style-type: none">• vid större avbrott, oavsett störning?• enligt det bifogade scenariot?
	Vilka risker eller sårbarheter behöver hanteras för att säkra leveranserna, och vilka externa beroenden är kritiska för företagets leveransförmåga? Exempel på beroenden är: <ul style="list-style-type: none">• kommunalteknisk försörjning• tele• underleverantörer• personalförsörjning under höjd beredskap• energi• tillgång till varor/tjänster som samhället lider brist på.
	Vilka åtgärder behöver vidtas för att säkra leveranserna av varan/tjänsten? Vad skulle dessa åtgärder kosta?

Frågeområde	Fråga
Skydd och säkerhet	Hur säkerställer företaget skydd och säkerhet <ul style="list-style-type: none"> • under normala driftförhållanden? • enligt det bifogade scenariot?
	Har företaget några objekt, t.ex. byggnader, som är skyddsobjekt?
	Kan företaget kommunicera på ett robust och säkert sätt vid höjd beredskap och krig?
Annan planering	Deltar företaget i någon annan planeringsdialog?
	Om ja, vilka av företagets resurser, t.ex. egendom eller fordon, är aktuella i den planeringen?
Kompletterande frågor till produktionsföretag	Finns det produktionstekniska begränsningar som gör att man kan bedöma att vissa produkter blir alltför vanskliga att producera enligt det valda scenariot?
	Vilken produktionsnivå bör man planera för utifrån givet scenario?
	Vilka produktionsanläggningar kommer att behövas för den produktionen?
	Vilka rå- och insatsvaror behövs för produktionen under scenariot, och hur sårbara är de enligt förutsättningarna i scenariot?

| Bilaga 4

Agenda för dialogmöte med företag vid planering av försörjning av varor och tjänster

Datum:

Agenda

1. Inledning

Myndigheten hälsar välkomna och inleder mötet. Deltagarna får praktisk information, information om mötesregler samt regler för hur mobiltelefoner, datorer med mera ska hanteras utifrån informationsklassningen.

2. Presentation av mötesdeltagarna och företaget

Alla deltagare presenterar sig i tur och ordning. Företaget presenteras kort.

3. Agenda och upplägg

Gå igenom den fastställda agendan.

4. Mål och syfte

Myndigheten berättar kort om bakgrunden till mötet och går igenom målen och syftet med mötet.

5. Säkerhetskyddsgenomgång

Myndigheten går igenom säkerhetsanalysen och informationssäkerheten för mötet. Myndigheten säkerställer också att alla deltagare har rätt behörighet. Alla mötesdeltagare undertecknar sekretessbevis.

6. Förhållningsregler

Om flera företag deltar, informera om vilka förhållningsregler som bör efterlevas med hänsyn till konkurrensrätten och upphandlingsregelverket.

7. Moment enligt vägledningen

- Myndigheten beskriver hur de har resonerat för att välja scenario, och hur de har resonerat kring dimensionering av leveransbehov och tillgänglighet.
- Företaget ger en konsekvensbeskrivning utifrån det underlag som företaget har fått inför mötet.
- Myndigheten och företaget utvärderar tillsammans
 - företagets förmåga att leverera varan eller tjänsten utifrån givet scenario, dimensionering och de verktyg som har diskuterats
 - de åtgärder som kan behöva vidtas för att höja företagets förmåga samt minska risker.

8. Myndighetens reflektion

Klassificera informationen och dokumentationen från mötet.

9. Gemensam reflektion

Myndigheten sammanfattar mötet och alla mötesdeltagare får möjlighet att reflektera.

10. Mötet avslutas

| Bilaga 5

Dialogunderlag till företagets representant vid planering av försörjning av varor och tjänster

Inbjudan till dialog med [Myndighet X]

Hej! Ni på [Företag Y] får den här inbjudan för att [Myndighet X] vill veta mer om ert företag som ett steg i arbetet med Sveriges totalförsvarsplanering. I inbjudan kan ni läsa mer om vad det innebär, och om de områden och frågeställningar vi vill diskutera med er under ett eller flera möten framöver.

Företag är en viktig del av totalförsvarsplaneringen

Företag är viktiga för Sveriges totalförsvar och totalförsvarsplanering. En stor del av landets försörjning av varor och tjänster ...

Eftersom företag ... är de skyldiga att delta i planeringen för försörjning av varor och tjänster. Det framgår av *lagen om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen (1982:1004)*. Enligt den lagen har företag också en omfattande skyldighet att lämna uppgifter om verksamheten i alla sina delar.

Lagen är utformad så här för att ...

Behovet av era varor eller tjänster

[Beskriv de behov av varan eller tjänsten som myndigheten har identifierat. Beskriv också hur ni har resonerat kring dimensionering av varan eller tjänsten.]

Beskrivning av det scenario ni har fått

Förutom den här inbjudan har ert företag också fått ett scenario skickat till er. Inför mötet med oss behöver ni analysera hur er verksamhet skulle påverkas av scenariot.

[Beskriv det scenario myndigheten har valt och som företaget ska fundera kring.]

Våra frågeställningar utifrån scenariot

[Lägg in relevanta frågeställningar från bilaga 1 här.]

Ni får agenda och praktisk information inför mötet

Inför mötet kommer ni att få en agenda och en del praktisk information. De dokumenten får ni separat, i ett annat utskick. Undrar ni något om innehållet i brevet hör gärna av er till *NNNN*.

Väl mött!

Myndighet X

| Bilaga 6

Dokumentation av företagsdialog vid planering av försörjning av varor och tjänster

Företagsnamn:

Datum för dialog:

Närvarande personer:

Möteslokal:

Kontaktperson och ersättare:

Svar på frågeställningar:

Dokumentation av diskussionspunkter:

Myndighetens reflektioner:

Företagets reflektioner:

| Bilaga 7

Slutsatser kring vara och tjänst, försörjningsanalys och handlingsplan

Vara, tjänst, tillgång, förmåga:

	Ja	Nej	Kommentar
Finns det ett avtal i dagsläget?			
Behöver det befintliga avtalet justeras?			
Behövs upphandling?			
Ska vi förbereda förfogande?			
Kan resursen behöva omfördelas inom landet?			
Behöver staten mäkla resurser mellan aktörer?			
Är det möjligt att knyta till sig utbildade och övade frivilliga från de frivilliga försvarsorganisationerna för att lösa resursbehovet?			
Behövs ökad lagring hos företag?			
Behövs lagring hos staten?			
Behövs inköpsgaranti från staten?			
Behöver företaget göra någon investering, t.ex. i ombyggnad, alternativa lokaler eller transport?			
Behövs statlig investering?			
Behövs statligt stöd till något företag eller till branschen?			

	Ja	Nej	Kommentar
Behöver vi initiera produktion hos offentliga aktörer?			
Ska vi förbereda ransonering?			
Ska vi förbereda prisreglering?			
Behövs produktionsomställning?			
Behövs produktionsberedskap?			
Behöver de företag som deltar i planeringsarbetet tillgång till Rakel?			
Behöver de företag som deltar i planeringen signalskydd via Försvarmakten?			
Behöver de företag som deltar i planeringen tillgång till informationssystemet WIS?			
Ska någon personal krigsplaceras?			
Ska något företag prioriteras för el, vatten etc.?			
Behöver det göras undantag i regelverk?			
Behöver personalen utbildas, t.ex. i ledning och samverkan?			
Behöver de företag som deltar i planeringen stöd i kontinuitetshantering?			
Behöver de företag som deltar i planeringen stöd i att bygga upp säkerhetsskydd eller informationssäkerhet?			
Behöver de företag som deltar i planeringen tekniskt stöd för ledning och samverkan?			
Behövs överenskommelse med flera branschaktörer?			
Vilken förmåga finns att producera annan vara eller tjänst?			

Slutsats

Sammanfattning av den aktuella handlingsplanen:

Är behovet fyllt i och med handlingsplanen, eller finns ett gap mellan bedömt behov och kapacitet?

Är planen realiserbar?

Tidsplan:

Vilka risker finns med planen?

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap